

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet

Ana Mihaljević

**Onomastička analiza imena na latinskim
epigrafskim spomenicima prvih stoljeća hrvatske
pismenosti**

Zagreb, 2011.

Ovaj rad izrađen je na Katedri za dijalektologiju i povijest hrvatskoga jezika Odsjeka za kroatistiku pod vodstvom redovite profesorice dr. sc. Anđele Frančić i predan je na natječaj za dodjelu Rektorove nagrade u akademskoj godini 2010./2011.

SADRŽAJ RADA

1. UVOD.....	1
2. CILJEVI RADA.....	2
3. KORPUS.....	2
4. METODOLOGIJA.	3
5. IMENA NA EPIGRAFSKIM SPOMENICIMA.....	4
5.1. Imena na epigrafskim spomenicima iz srednje Dalmacije.....	4
5.2. Imena na epigrafskim spomenicima iz sjeverne Dalmacije.....	16
5.3. Imena na epigrafskim spomenicima iz jugozapadne Bosne.....	23
6. ANALIZA ANTROPONIMA.....	23
6.1. MUŠKA I ŽENSKA IMENA.....	24
6.1.1. Muška imena.....	26
6.1.1.1. Narodna imena.....	28
6.1.1.1.1. Ostatci imenskih formanata.....	28
6.1.1.1.2. Dvočlana imena.....	28
6.1.1.1.3. Pokraćena imena.....	30
6.1.1.2. Latinska imena.....	30
6.1.1.3. Grčka imena.....	31
6.1.1.4. Hebrejska imena.....	33
6.1.1.5. Imena nepoznata podrijetla.....	34
6.1.2. Ženska imena.....	35

7. ETNICI I ETNONIMI.....	35
8. KRATICE.....	36
9. TITULE.....	37
10. JEZIČNE OSOBITOSTI.....	38
11. IMENA S EPIGRAFSKIH SPOMENIKA IZ IZDVOJENIH DALMATINSKIH KOMUNA.....	39
11.1. Imena s epigrafskih spomenika iz Splita.....	39
11.2. Imena s epigrafskih spomenika iz Zadra.....	42
11.3. Imena s epigrafskih spomenika iz Trogira.....	42
12. ZAKLJUČAK.....	43
13. ZAHVALE.....	44
14. LITERATURA.....	44
15. SAŽETAK.....	47
16. SUMMARY.....	48

1. UVOD

Došavši u 7. stoljeću u novu postojbinu u jugoistočnoeuropskome, mediteranskome prostoru, Hrvati su ušli u ozračje latinske kulture. Tijekom dvaju stoljeća nepismenosti tijekom kojih, kako Crnorizac Hrabar kaže, bilježe *črtami i rězami*, sustavno dolaze u dodir sa svim vidovima rimske kulture pa tako i postupno s latinskim jezikom i pismom. Prihvatanjem kršćanstva i još užitim povezivanjem s rimskom crkvom i papom pojavljuje se potreba za što intenzivnijim poučavanjem latinskomu jeziku. Papa Ivan X. 925. godine šalje pismo kralju Tomislavu i hrvatskim velikašima u kojemu ih potiče da obrazuju narod na latinskome jeziku, a ne na slavenskome koji nije prikladan za bogoslužje te time dolazi do sustavnoga poučavanja i učenja latinskog jezika. U 9. stoljeću počinju se pojavljivati prvi epigrafski spomenici na kamenome crkvenome namještaju i arhitektonskim elementima na latinskome jeziku. Ti su natpisi prvi spomenici hrvatske pismenosti, dok će se prvi epigrafski spomenici na slavenskome jeziku pojaviti tek u drugoj polovici 11. stoljeća. U 9. su stoljeću ti natpisi lapidarni, šturi te nerijetko tek fragmentarno očuvani, dok se u 10. stoljeću počinju javljati sve složeniji, monumentalniji, jezično urešeniji natpisi sa složenijom jezičnom strukturom, pisani ljepšim slovima i uklesani većim klesarskim umijećem. Natpisi nastali na latinskome jeziku u prvim stoljećima hrvatske pismenosti iznimna su građa za proučavanje društvenog života te kulturnih i duhovnih tekovina civilizacije ranoga srednjeg vijeka. Za proučavanje hrvatske povijesti ranoga srednjeg vijeka posebno su vrijedni spomenici koji donose podatke o hrvatskim narodnim vladarima te pogotovo oni koji uz ime vladara donose i podatke o dataciji. Međutim na epigrafskim je spomenicima sačuvan čitav niz hrvatskih imena koja svjedoče o povijesti i razvoju hrvatskoga jezika te su u njima vidljivi odrazi društvenih promjena, pokršćavanja i jezičnih dodira s drugim narodima. Epigrafski su spomenici na latinskome jeziku jedinstven izvor spoznaja o počecima hrvatske pismenosti, oblikovanju književnog jezika i svijesti o jeziku te o fonološkim te katkada morfološkim osobitostima hrvatskoga jezika u ranijim jezičnim fazama. Ti su natpisi sadržajem posvetni, sepulkralni ili kakve druge liturgijske namjene, a na njima se nalazi čitav niz imena uglavnom vladara, plemića ili svećenstva koji su neku crkvu dali sagraditi ili posvetili ili su u crkvi pokopani, imena svetaca kojima je crkva posvećena ili kojima se moli za pokojnikovu dušu te rjeđe imena pisara koji su tekst sastavili ili klesara koji su ga uklesali. Vladarska imena često služe za dataciju izgradnje ili posvećivanja crkve, međutim vladari su katkada bili i ti koji su crkvu posvetili ili obdarili. Svetačka su imena gotovo beziznimno imena svetaca kojima je crkva posvećena uz dodatak imena Blažene Djevice Marije i Isusa Krista (usp. Katičić 1998.).

Skok u svojoj raspravi *Dolazak Slovena na Mediteran* kaže (prema Rendić-Miočević 1949:12): *Ta je zajednica (tj. slavesko-romanska) išla tako daleko da su dalmatinski Romani od Slavena uzimali onomastički sistem, hipokoristike i njihove sufikse. Obratno, i Sloveni su uzimali romanska imena i od njih pravili svoja na način da bi ih teško bilo kao romanska prepoznati.*, a u raspravi *Natpis Petra Crnoga* kaže: *Dolazi dosta često pojava, da sin ima sasvim hrv. ime, a pređi još romansko.* Skok također dodaje da *već u doba narodne dinastije kršćanski onomastički sistem čini konkurenciju slavenskome.*

2. CILJEVI RADA

Cilj je ovog rada popisati imena koja se nalaze na epigrafskim spomenicima iz sjeverne i srednje Dalmacije i južne Bosne te izdvojenih komuna Splita, Trogira i Zadra iz prvih stoljeća hrvatske pismenosti, objasniti njihovo podrijetlo i razvrstati ih s obzirom na različite onomastičke kriterije (podjela na antroponime i etnike i etnonime, podjela na muška i ženska imena, podjela prema podrijetlu, podjela prema imenskim formantima, podjela prema nositelju imena). Takvom analizom dobit će se dublji uvid u hrvatski imenski fond najranije povijesti. Utvrdit će se koji su jezici utjecali na imenski fond iz čega je moguće iščitati i kulturne utjecaje. Provest će se posebna jezična i pravopisna analiza te utvrditi neke jezične osobitosti toga imenskog fonda. Posebno će se analizirati titule, pridjevci i kratice.

3. KORPUS

U ovome će se radu analizirati imena na epigrafskim spomenicima s hrvatskoga prostora pisanim latinskim jezikom iz razdoblja ranoga srednjega vijeka. Obraden je korpus spomenika iz sjeverne i srednje Dalmacije te južne Bosne iz razdoblja od 9. do 12. stoljeća. Korpus je imena za ovaj rad ekscerpiran iz izbora epigrafskih spomenika iz knjiga Vedrane Delonge *Latinski epigrafički spomenici u ranosrednjovjekovnoj Hrvatskoj* (Delonga 1996.) i *Ranoromanički natpisi grada Splita (predkomunalno doba splitske prošlosti)* (Delonga 1997.) te iz članaka Milana Ivaniševića *Neobjelodanjeni ranosrednjovjekovni latinski natpisi iz Trogira* (Ivanišević 1981.), Ive Petriciolija *Ranosrednjovjekovni natpisi iz Zadra* (Petricioli 1962.) i Željka Rapanića *Ranosrednjovjekovni latinski natpisi iz Splita* (Rapanić 1971.). Korpus je imena za sjevernu i srednju Dalmaciju te južnu Bosnu ekscerpiran iz knjige Vedrane Delonge (Delonga 1996.), međutim s obzirom na to da je autorica pri sastavljanju zbirke izuzela izdvojene komune kao što su Zadar, Split i Trogir, nastojalo se prikazati onomastički korpus s epigrafskih spomenika i tih gradova koliko je bilo moguće. Korpus je imena za grad Split ekscerpiran iz izbora spomenika iz knjige Vedrane Delonge (Delonga

1997.) i članka Željka Rapanića (Rapanić 1971.). Korpus je imena za grad Zadar ekscerpiran iz spomenika koji se nalaze u članku Ive Petriciolija (Petricioli 1962.), a korpus je imena za grad Trogir ekscerpiran iz spomenika iz članka Milana Ivaniševića (Ivanišević 1981.).

4. METODOLOGIJA

Imena su u ovome radu podijeljena s obzirom na područje na kojemu je nađen epigrafski spomenik na kojemu je ime zapisano na sjevernu i srednju Dalmaciju te južnu Bosnu. Navedeni su osnovni podatci o lokalitetu na kojemu su nađeni, podatci su ekscerpirani iz knjige *Stotinu hrvatskih arheoloških nalazišta* urednika Aleksandra Durmana (Durman 2006.). U prvome je dijelu rada donesen popis imena s obzirom na prostorni smještaj, doneseni su osnovni podatci o lokalitetu na kojemu se spomenik nalazi, uz svako je ime navedena titula ili pridjevka. Komentirana je grafija i imena i titule ili pridjevka. Ako koji dio imena nije čitljiv ili je zapisan kraticom, komentirana je restitucija i razrješavanje kratica. Obradena su gramatička svojstva imena i titule ili pridjevka. U drugome su dijelu rada imena razvrstana po skupinama, doneseni su statistički podatci o njihovoj učestalosti i grafiji. Antroponimi su zatim etimološki i etiološki analizirani. Za analizu imena služila sam se rječnicima Chantraine 1977., Lewis-Short 1879., Senc 1910., Skok 1971.-1974., Boisacq 1916., Zimmermann 1915., Hofmann 1950., Frisk 1954., Walde 1955. – 1956., Kluge 1975., *Hrvatskim enciklopedijskim rječnikom* 2002. te *Rječnikom hrvatskoga ili srpskog jezika* 1880. – 1976. Pri onomastičkoj analizi služila sam se temeljnim onomastičkim djelima Frančić 2002., Šimunović 1985. i 2009. Pri analizi kratica i prijevodu s latinskoga koristila sam se rječnicima Lewis-Short 1879., Skok 1971. – 1974., *Hrvatskim enciklopedijskim rječnikom* 2002., Blaise 1975., Kostrenčić 1973. – 1978., Niermeyer-Kieft 1976. te internetskim izdanjem Du Cangeova rječnika (ducange.enc.sorbonne.fr/). Za etiološku analizu koristila sam se *Općim religijskim leksikonom* (Rebić 2002.) te internetskim izdanjem Biblije (www.ks.hr/biblija.php?show=3), a za potvrde postojanja imena i u drugim dokumentima iz istoga perioda koristila sam se knjigama Lučić 1988. i Ostrogorski 1962. Navedeni su etnonimi i etnici, međutim oni nisu bili predmetom onomastičke analize. Komentirane su značajke jezika vidljive u onomastičkoj građi, istaknuta je važnost za jezična i kulturološka istraživanja. Zatim su navedena imena s epigrafskih spomenika u Splitu, Trogiru i Zadru, ali ona nisu bila predmetom iscrpnije analize, nego se donose kako bi se omogućio cjelovitiji uvid u cjelokupnu onimijsku građu s epigrafskih spomenika. Lokaliteti su navedeni abecednim redom, svaki je lokalitet zemljopisno lociran te kratko opisan. Lokaliteti su označeni slovima, dok su imena obrojčena.

Nakon opisa lokaliteta slijedi obradba imena na pojedinome lokalitetu. Obradba je imena strukturirana u obliku leksikografskog članka koji ima ove elemente:

1. predmet na kojemu je natpis zapisan (Ime je zapisano na...)
2. datacija spomenika (...iz...)
3. titula i/li pridjevnik koji je uz ime zapisan (Uz ime navedena je i titula/pridjevnik...) te komentar grafije ili specifični komentar
4. specifični komentari uz ime (grafija, čitljivost, kratice...)
5. oblik imena (Ime se nalazi u... obliku).

5. IMENA NA EPIGRAFSKIM SPOMENICIMA

5.1. Imena na epigrafskim spomenicima iz srednje Dalmacije

a) BIJAĆI

Mjesto Bijaći antički je lokalitet u blizini Trogira poznat pod imenom *Siculi*. To se selo nalazi u sjeverozapadnome dijelu Kaštelanskoga polja, a smatra se da se tamo nalazio vladarski posjed Trpimirovića. Važan je lokalitet u Bijaćima samostan sv. Marte. Bijaći se prvi put u spominju 852. godine u Trpimirovoj darovnici. U Bijaćima je također izdana Muncimirova presuda o crkvi sv. Jurja u Putalju, a lokalitet se spominje i u ispravi kralja Zvonimira iz 1078. godine. Na lokalitetu su nađeni ostatci crkve sv. Marte iz 8. st. koja je sagrađena na antičkim ostacima starokršćanske crkve.

1. GVMPERTUS

Ime je zapisano na nadvratniku iz crkvenoga kompleksa sv. Marte iz prve polovice 9. stoljeća. Uz ime navedena je i titula đakona DIACON[vs] (završetak riječi nije čitljiv, međutim restituira se kako bi bilo sročno s oblikom imena). Ime se nalazi u nominativnome obliku.

2. [Gv]PERTVS

Ime je zapisano na nadvratniku iz crkvenoga kompleksa sv. Marte iz prve polovice 9. stoljeća. Uz ime navedena je i titula svećenika PRESBITE[r] (završetak riječi nije čitljiv), početak imena nije čitljiv. Ime se nalazi u nominativnome obliku.

3. GVMP(er)TV[s]

Ime je zapisano na nadvratniku iz crkvenoga kompleksa sv. Marte iz prve polovice ili sredine 9. stoljeća. Uz ime navedena je i titula svećenika [p](res)B(yte)R (prvo slovo riječi nije čitljivo, međutim moguće je prepoznati da je titula zapisana tipičnom kraticom PBR). Ime je zapisano kraticom. Završetak imena nije čitljiv, međutim moguće je prepoznati da je se ime nalazi u nominativnome obliku.

4. GVMP(er)TV[s]

Ime je zapisano na nadvratniku iz crkvenoga kompleksa sv. Marte iz prve polovice ili sredine 9. stoljeća. Ime je zapisano kraticom. Završetak imena nije čitljiv, ali moguće je prepoznati da je da je se ime nalazi u nominativnome obliku.

Pod brojevima 1 – 4 nalaze se zapisi istoga imena iz istoga crkvenoga kompleksa, međutim zapisi se imena razlikuju. Ime je dva puta zapisano kraticom (*-per-* pokraćeno), dok dva puta zapisano nepokraćeno.

5. GRA(tianus)/GRA(tiosus)

Ime je zapisano na nadvratniku iz crkvenoga kompleksa sv. Marte iz 9. ili 10. stoljeća. Uz ime navedena je i titula svećenika P(res)B(yte)R (titula je zapisana tipičnom kraticom PBR). Ime je pokraćeno na GRA, pa nije sigurno je li riječ o imenu *Gratianus* (Gracijan) ili *Gratiosus* (Gracioz). Oba su imena posvjedočena u hrvatskim dokumentima. Ime se nalazi u nominativnome obliku.

6. [IOH(?)]ANIS

Ime je zapisano na ciboriju iz crkvenoga kompleksa sv. Marte iz prve polovice ili sredine 9. stoljeća. Zbog oštećenja natpisa početak imena nije čitljiv te nije sigurno kako je zapisan, međutim vidljivo je da nisu bilježene geminate.

7. [M]ARTHAE

Ime je zapisano na ciboriju iz crkvenoga kompleksa sv. Marte iz prve polovice ili sredine 9. stoljeća. Prvo slovo imena nije čitljivo. Riječ je o imenu svetice kojoj je crkveni kompleks posvećen. Ime se nalazi u dativnome ili genitivnome obliku imena.

8. [Chro?]ATORV(m)

Ime je zapisano na arhitravu oltarne ograde iz crkvenoga kompleksa sv. Marte iz razdoblja između 7. i 9. stoljeća. Početak riječi nije sačuvan pa restitucija nije sigurna, međutim pretpostavlja se da je riječ o etnonimu *Hrvat*. Grafija je tog etnonima izrazito neujednačena u dokumentima i epigrafskim spomenicima prvih stoljeća hrvatske pismenosti (a i u ukupnosti latinskog stvaralaštva). Završno je *-m* pokraćeno. Pokraćivanje je završnog sonanta *-m* izrazito često u epigrafskoj, ali i paleografskoj praksi, a pogotovo je učestalo u završnome položaju. Ime se nalazi u množinskome genitivnom obliku.

b) BISKUPIJA

Biskupija je lokalitet 7 kilometara jugoistočno od Knina. Nalazi se na uzvisini u istočnome dijelu Kosova polja. To je iznimno važan lokalitet srednjovjekovne hrvatske arheologije. Lokalitet je ime dobio po nekadašnjem posjedu i sjedištu hrvatskih biskupa. U

starijoj se arheološkoj praksi često nazivala i *Pet crkvi na Kosovu* (*V petih crkvah u Kosovi*). Arheolozi temelje tih crkvi datiraju u razdoblje hrvatskih vladara od 9. do 11. stoljeća.

Crkvina u Biskupiji najveće je arheološko nalazište u Biskupiji, tu se od prve polovice 9. stoljeća nalazi crkva svete Marije.

9. MAR(ia)E

Ime je zapisano na arhitravu oltarne ograde iz 10. stoljeća. Oblik je pokraćen u MARE. Zbog pokraćivanja imena nije moguće utvrditi kako se bilježi dvoglasnik. Ime se nalazi u genitivnome obliku.

10. STEFA[ni]

Ime je zapisano na arhitravu oltarne ograde iz 10. stoljeća. Zbog oštećenja spomenika nisu čitljiva završna dva slova, međutim restituirana su prema pokraćenome pridjevku S(an)C(t)I iz kojeg je vidljivo da je riječ o genitivu (pridjevak S(an)C(t)I zapisan je tipičnom kraticom SC + padežni nastavak). Ime je zapisano u skladu s hrvatskom grafijom, tj. zapisano je *-f-* u opreci prema latinskome *-ph-* (lat. Stephanus). Ime se nalazi u genitivnome obliku.

11. [Michael]IS

Ime je zapisano na arhitravu oltarne ograde iz 10. stoljeća. Od imena jedino je vidljiv ostatak genitivnog nastavka *-is*, međutim ime se restituirano s obzirom na učestalost kolokacije u sklopu koje se nalazi. Početak je imena restituiran s obzirom na ime GABRIHE[lis] koje je sačuvano u ostatku spomenika. Mihael i Gabrijel u biblijskoj su tradiciji učestalo povezivani i uglavnom dolaze zajedno te se stoga takva restitucija smatra opravdanom. Ime se nalazi u genitivnome obliku.

12. GABRIHE[lis]

Ime je zapisano na arhitravu oltarne ograde iz 10. stoljeća. Završetak je imena nečitljiv sa spomenika, međutim restituiran je prema nastavku imena [Michael]IS. Oba su imena u genitivnim oblicima.

13. CHR(ist)O

Ime je zapisano na arhitravu oltarne ograde iz treće četvrtine 11. stoljeća. Ime je zapisano tipičnom kraticom (CHR uz dodatak padežnog nastavka za dativ *-O*). Ime se nalazi u dativnome obliku.

14. LVHA

Ime je zapisano na tranzeni iz sredine 11. stoljeća. Uz ime navedena je i titula evanđelista EVAGELISTA. Na istoj se tranzeni nalaze imena svih četiriju evanđelista. Ime se nalazi u nominativnome obliku.

15. [I]OH(anne)S

Ime je zapisano na tranzeni iz sredine 11. stoljeća. Uz ime navedena je i titula evanđelista EVAGELIS[ta] (zadnja su dva slova titule nečitljiva). Prvo slovo imena nije čitljivo sa spomenika. Ime je zapisano tipičnom kraticom ([I]OH uz dodatak završnog suglasnika padežnog nastavka S). Ime se nalazi u nominativnome obliku.

16. [Ma]TEVS

Ime je zapisano na tranzeni iz sredine 11. stoljeća. Uz ime navedena je i titula evanđelista EVAGELIS[ta] (zadnja su dva slova titule nečitljiva). Početak je imena nečitljiv. Ime se nalazi u nominativnome obliku.

17. MA[rcvs]

Ime je zapisano na tranzeni iz sredine 11. stoljeća. Završetak je imena kao i pretpostavljena riječ *evanđelist* nečitljiv, međutim ime se restituira s obzirom na učestalost pojavljivanja u istome kontekstu (uz ostalu trojicu evanđelista). Iz konteksta se također pretpostavlja da je uz ime stajala titula *evanđelist* s obzirom na to da se ta titula pojavljuje uz imena ostalih triju evanđelista.

18. IES[vs]

Ime je zapisano na kamenome raspelu s kraja 11. stoljeća. Završetak je imena nečitljiv, međutim s obzirom na ostatak teksta restituira se nominativni oblik imena.

19. NAZAR[e]//¹N(vs)

Ime je zapisano na kamenome raspelu s kraja 11. stoljeća. Ime je zapisano u dvama redovima, od kojih zadnje slovo u prvome redu nije čitljivo, a završno je *-us* u drugome redu pokraćeno. Riječ je o etniku iz grada Nazareta. Ime se nalazi u nominativnome obliku.

20. IVDEO//RVM

Ime je zapisano na kamenome raspelu s kraja 11. stoljeća. Ime je zapisano u dvama redovima. Riječ je o etnonimu Judejci. Ime se nalazi u množinskome genitivnom obliku.

Stupovi su zaravnata glavica na području Biskupije na kojoj su otkriveni temelji predromaničke bazilike posvećene sv. Ceciliji.

21. CE[cilie]

Ime je zapisano na zabatu u crkvi sv. Cecilije iz druge polovice 9. stoljeća. Čitljiva su samo prva dva slova imena, međutim ime je restituirano s obzirom na poznavanje povijesti crkve, naime riječ je o svetici kojoj je crkva posvećena. Genitivni ili dativni nastavak oblika imena Cecilia restituiran je prema završetku prethodne riječi [sanct]E.

---

¹ Dvije kose crte (//) označavaju prelazak teksta u sljedeći stih.

Crkva sv. Trojice ranosrednjovjekovna je crkva na području Biskupije.

22. M[ariae]

Ime je zapisano na arhitravu oltarne grede s kraja 9. stoljeća. Čitljivo je samo prvo slovo imena, međutim u skladu s ostatkom natpisa restituiran je genitivni oblik imena *Maria*.

23. [...]ANIME[...] vel [Br]ANIME[ro]

Ime je zapisano na arhitravu oltarne grede s kraja 9. stoljeća. Nečitljiv je početak i kraj natpisa pa nije moguća sigurna restitucija, čitljivo je samo ANIME. Međutim moguće je da je riječ o nekom obliku imena Branimir. Ako je zaista riječ o imenu Branimir, vidljivo je da je ime zapisano bez bilježenja geminata.

c) BRNAZE

Brnaze su selo južno od Sinja. U selu se nalaze ostatci predromaničke crkve sv. Mihovila i kasnosrednjovjekovnoga groblja.

24. IESVS

Ime je zapisano na raspelu u crkvi sv. Mihovila iz razdoblja između 9. i 11. stoljeća. Uz ime naveden je i pridjevak Sin Božji FIL[ius] // D(e)I, zapisanim u dvama redovima. Završetak imenice *filius* nije čitljiv, ali restitucija padeža moguća je s obzirom na sročnost s imenom. Genitivni je oblik imenice *deus* pokraćen na D(e)I (D + padežni nastavak). Ime je zapisano u nominativnome obliku.

d) CETINA

Cetina je selo na izvoru rijeke Cetine u sjevernome dijelu Cetinskoga polja. To se selo ranije zvalo Vrhrika/Vrh rika (lat. Verchreca, Vercherica, etimologija: iznad rijeke, navrh rijeke). U 11. stoljeću Vrhrika postala je središtem Vrličke županije. Krajem 15. stoljeća stanovnici Vrhrike bježe u Prozor pred Turcima, međutim ime je sačuvano u imenu naselja Vrlika.

25. IESU CHR(ist)I

Ime je zapisano na arhitravu oltarne ograde u crkvi sv. Spasa između 880. i 900. godine na ulomku koji je našao Stjepan Gunjača. Uz ime naveden je i naslov *Naš Gospodin*, D(omi)N(u)M N(ostri). Obje su riječi pokraćene. Prva je riječ pokraćena na DNM (DN + zadnje slovo padežnog nastavka), međutim ta riječ nije gramatički ispravna, akuzativni je oblik upotrijebljen umjesto genitivnoga. Druga je riječ pokraćena na N.

26. GASTICA

Ime je zapisano na arhitravu oltarne ograde iz razdoblja između 880. i 900. godine. Uz ime navedena je i titula župana HUPPANUS. Zapis je te imenice primjer zanimljivoga grafijskog rješenja i prilagodbe hrvatske riječi latinskomu jeziku, uz takvo rješenje postoje inačice IVPPANVS i IVPANVS. Ime se nalazi u nominativnome obliku.

27. NEMIRA

Ime je zapisano na arhitravu oltarne ograde iz razdoblja između 880. i 900. godine. Ime je zapisano u ablativne obliku.

e) DRAGOVIĆ

Dragović je selo na istoimenome pritoku rijeke Cetine.

28. [Micha]ELIS

Ime je zapisano na arhitravu oltarne ograde iz 9. ili 10. stoljeća. Početak imena nije sačuvan.

f) GRADAC

Gradac je selo na sjeveroistočnome kraju Petrova polja nazvano prema utvrdi obitelji Šperović.

29. PETRUS

Ime je zapisano na arhitravu oltarne ograde u crkvi sv. Petra iz druge polovice 9. ili s početka 10. stoljeća. Uz ime naveden je i pridjev *svet* [S(an)]C(tv)S (početak natpisa nije sačuvan, pridjev je pokraćen te se pretpostavlja da je bio zapisan kao SC + završno slovo nominativnoga nastavka). Ime je zapisano u nominativnome obliku.

g) KAŠTEL STARI

Kaštel Stari mjesto je na sjevernome rubu Kaštelanskoga polja, tu je locirana crkva sv. Nikole od Ostroga ili Nikole od Podmorja.

30. LVBIMIRO

Ime je zapisano na nadvratniku iz oko 1090. godine. Uz ime navedena je i titula tepčije, TEPČI (palatal *č* u latinskome zapisan je *repatim c* (*c caudata*)). Ime je fonološki prilagođeno latinskomu jeziku (*lj* je zamijenjeno s *l*), ali ne i morfološki. Ime je u latinskome nesklonjivo.

31. PETRI

Ime je zapisano na nadvratniku iz oko 1090. godine. Uz ime naveden je i pridjev *vrhovni*, SV(m)MI (geminata je zapisana kraticom). Ime je zapisano u genitivnome obliku.

32. NICOLAI

Ime je zapisano na nadvratniku iz oko 1090. godine. Uz ime naveden je i pridjevnik *ispovjednik* CONF(essoris) (pridjevnik je pokraćen na kraticu CONF). Ime je zapisano u genitivnome obliku.

33. GEORGII

Ime je zapisano na nadvratniku iz oko 1090. godine. Uz ime naveden je pridjevnik *mučenik*, MAR(tyris) (pridjevnik je pokraćen na kraticu MAR). Ime je zapisano u genitivnome obliku.

h) KNIN

Knin je najbogatije arheološke nalazište hrvatskoga srednjeg vijeka.

Kninsko podgrađe dio je Knina u kojemu se nalazi crkva sv. Stjepana.

34. MAT[heus]

Ime je zapisano na arhitravu oltarne ograde s kraja 11. stoljeća. Uz ime naveden je i pridjevnik *svet* [s(an)c(tu)]S (početak je riječi nečitljiv, međutim analogijom prema drugim spomenicima zbog učestalosti kolokacije pretpostavlja se da je riječ o pridjevku *svet*. Također se analogijom prema drugim spomenicima pretpostavlja da je riječ zapisana tipičnom kraticom SC + zadnje slovo padežnog nastavka). Završetak je imena nečitljiv, međutim ime se restituira u nominativnome obliku.

35. STEFATON

Ime je zapisano na dovratniku portala s kraja 11. stoljeća. Ime je zapisano hrvatskom grafijom u opreci prema latinskome *Stephaton*. Ime je zapisano u nominativnome obliku.

i) KAPITUL

Kapitul se nalazi na uzvisini nadomak Kninu.

36. [Svetos]CLV

Ime je zapisano na ogradi stubišta ambona iz crkve samostana sv. Bartolomeja iz razdoblja između 969. i 986. ili 969. i 997. godine. Početak imena nije čitljiv, međutim pretpostavlja se zbog titule DUX i smještanja natpisa u vrijeme Držislava čiji je Svetoslav brat. Uz ime navedena je i titula kneza Hrvata DUX HROATOR(um). Vidljivo je da je formant *-slav* zapisan *-scl*. Ime je u latinskome jeziku nesklonjivo.

37. HROATOR(um)

Ime je zapisano na ogradi stubišta ambona iz crkve samostana sv. Bartolomeja iz razdoblja između 969. i 986. ili 969. i 997. godine. Ime je jedna od inačica etnonima Hrvat. Završetak je nastavka (*-um*) pokraćen. Ime se nalazi u množinskome genitivnom obliku..

38. DRZISCLV

Ime je zapisano na ogradi stubišta ambona iz crkve samostana sv. Bartolomeja iz razdoblja između 969. i 986. ili 969. i 997. godine. Uz ime navedena je i titula velikoga kneza, DUX MAGNUS. Ime je zapisano u ablativnome obliku, međutim morfološki je neprilagođeno latinskome jeziku te je nesklonjivo.

39. PRIBI[me]RIVS

Ime je zapisano na nadgrobnoj ploči iz crkve samostana sv. Bartolomeja iz 11. stoljeća. Uz ime navedena je titula svećenika, PRE[...] (u tituli su čitljiva samo tri slova jer ostatak natpisa nije sačuvan). Sredina je imena zbog oštećenja nečitljiva. Ime je morfološki prilagođeno latinskomu jeziku latinskim vezanim morfemom *-ius*. Ime se nalazi u nominativnome obliku.

40. [Trp]IMIR / [Prib]IMIR

Ime je zapisano na nadgrobnoj ploči iz 11. stoljeća, početak je imena nečitljiv te nije sigurno je li riječ o imenu Trpimir ili Pribimir, međutim čitljiv je imenski formant *-mir*. Ime nije morfološki prilagođeno latinskomu jeziku te je u latinskome nesklonjivo.

j) KOLJANE

Koljane su jedan od najvažnijih srednjovjekovnih lokaliteta u Cetinskoj krajini desetak kilometara od Vrlike s objiju strana rijeke Cetine.

41. AL[exandrum]

Ime je zapisano na arhitravu oltarne ograde iz razdoblja između druge polovice 9. i druge polovice 10. stoljeća. Uz ime navedena je i titula svećenika P(res)B(ytero)S (titula je zapisana tipičnom kraticom PB + zadnje slovo padežnog nastavka). Ime drugog svećenika nije sačuvano. Čitljiva su samo prva dva slova. Ime se nalazi u akuzativnome obliku.

42. [...]MERI[...]

Ime je zapisano na zabatu oltarne ograde iz razdoblja između druge polovice 9. i druge polovice 10. stoljeća. Riječ je vjerojatno dočetak osobnog imena s formantom *-mir* u latiniziranome obliku (lat. *-merius*)

43. [Ch]R(ist)EM

Ime je zapisano na arhitravu oltarne ograde iz razdoblja između druge polovice 9. i druge polovice 10. stoljeća. Početak imena nije čitljiv. Ime je zapisano tipičnom kraticom [CH]R uz akuzativni padežni nastavak EM. Ime je sklanjano prema trećoj sklonidbi umjesto uobičajene druge (Christem – Christum). Ime se nalazi u akuzativnome obliku.

44. [...m]IR

Ime je zapisano na arhitravu oltarne ograde iz razdoblja između druge polovice 9. i druge polovice 10. stoljeća. Riječ je o dočetu osobnoga imena s nastavkom *-mir* u nelatiniziranome obliku (*-mir* u opreci s latinskim *-merius*)

k) MUĆ

Muć je mjesto 30 kilometara sjeverozapadno od Splita. Muć je antički lokalitet *Andetrium*.

45. PETRI

Ime je zapisano na arhitravu oltarne ograde nastale između 21. ožujka i 31. kolovoza 888. Uz ime naveden je i pridjev *blaženi*² B(eati) (pridjevak je zapisan tipičnom kraticom B). Riječ je o genitivnome obliku imena.

46. CHR(ist)E

Ime je zapisano na arhitravu oltarne ograde nastale između 21. ožujka i 31. kolovoza 888. Zapisano je tipičnom kraticom (CHR uz vokativni padežni nastavak E). Ime se nalazi u vokativnome obliku.

47. BRANIMIRI

Ime je zapisano na arhitravu oltarne ograde nastale između 25. ožujka i 31. kolovoza 888. Ime je morfološki prilagođeno latinskome jeziku, ali ne i fonološki. Ime je sklanjano prema latinskoj sklonidbi, međutim zadržan je formant *-mir* u usporedbi s lat. *-merus*. Ime se nalazi u genitivnome obliku.

48. CHR(ist)I

Ime je zapisano na arhitravu oltarne ograde nastale između 25. ožujka i 31. kolovoza 888. Ime je zapisano tipičnom kraticom (CHR uz genitivni padežni nastavak I). Ime se nalazi u genitivnome obliku.

l) SOLIN

Solin je jedan od najpoznatijih dalmatinskih antičkih gradova i metropola rimske provincije Dalmacije (lat. *Dalmatia*). Latinski je naziv grada *Salona*. Solin se nalazi 6 kilometara sjeverno od Splita. Tamo se i danas nalaze ostatci rimske metropole Salone. Solin je u ranokršćansko doba crkvena i civilna metropola. Srednjovjekovni Solin razvija se u

---

² Na epigrafskim spomenicima iz razdoblja 9. – 12. stoljeća naslov *blaženik* ne označava stupanj u procesu kanonizacije, nego označava osobu prožetu dubokim vjerskim osjećajima te je istovjetan naslovu *svet*.

neposrednoj blizini antičke Salone, uz rijeku Jadro. Trpimirovići u Solinu uspostavljaju jedno od središta svoje kneževine.

Rižinice su mjesto sjeverno od Solina, podno Klisa, tu se na mjestu ranijega ranokršćanskoga samostana i *ville rustice* nalazio benediktinski samostan koji je osnovao Trpimir.

49. TREPIME[ro]

Ime je zapisano na zabatu oltarne ograde nastale između 845. i 864. godine. Uz ime navedena je i titula kneza DVCE. Oblik imena u potpunosti je i fonološki i morfološki latiniziran, tj. zapisano je s latinskim formantom *-merus* (u usporedbi s hrvatskim *-mir*). Kraj imena nije čitljiv, međutim restituira se kao ablativni oblik imena zbog sročnosti s oblikom *duce*.

50. CHR(ist)O

Ime je zapisano na arhitravu oltarne ograde napravljene između 845. i 864. godine. Zapisano je tipičnom kraticom (CHR uz dativni padežni nastavak O). Ime se nalazi u dativnome obliku.

Gospa od Otoka sakralni je kompleks u Solinu.

51. HELENA

Ime je zapisano na nadgrobnoj ploči iz 976. godine. Uz njezino ime stoji da je bila Mihajlova žena i Stjepanova majka³. Ime je latinizirano (latinski Helena u usporedbi s hrvatskim Jelena). Ime se nalazi u nominativnome obliku.

52. MIHAELI

Ime je zapisano na nadgrobnoj ploči iz 976. godine. Uz ime navedena je i titula kralja REGI (titula rex pogrešno je sklanjana prema *o*-sklonidbi umjesto genitivnog oblika *regis*). Zapisano je hrvatskom grafijom (u usporedbi s latinskim Michael). Ime se nalazi u genitivnome obliku.

53. STEFANI

Ime je zapisano na nadgrobnoj ploči iz 976. godine. Uz ime navedena je i titula kralja R[egis...] (završetak titule nije čitljiv). Zapisano je hrvatskom grafijom (u opreci prema latinskome *Stephanus*). Ime se nalazi u genitivnome obliku.

---

³ Na epigrafskim je spomenicima iz 9. – 12. stoljeća zadržana praksa da se uz ženska imena bilježi tko im je bio muž, otac, sin ili koji drugi skrbnik. Patronimici se uz imena muških osoba javljaju kasnije. (v. Rendić-Miočević, 1949.)

Na lokalitetu Šuplja crkva nalaze se ostatci trobrodne bazilike i samostana posvećenog sv. Petru i Mojsiju, crkva je sjeveroistočno od Gospe od Otoka.

54. PETRE

Ime je zapisano na zabatu oltarne ograde s početka ili iz prve polovice 11. stoljeća. Uz ime naveden je i pridjevnik *presveti* SANCTISSIME. Ime se nalazi u vokativnome obliku..

55. MOYSES

Ime je zapisano na zabatu oltarne ograde s početka ili iz prve polovice 11. stoljeća. Uz ime naveden je i pridjevnik *častan* RE[verendo] (završetak pridjevka nije čitljiv, međutim pretpostavlja se zbog učestalosti kolokacije) i titula sluga FAM[ulo] (završetak titule nije čitljiv). Zapisano je latinskom grafijom. Ime nije morfološki prilagođeno latinskomu jeziku. Ime je u latinskome jeziku nesklonjivo.

56. MOISE[s]

Ime je zapisano na pluteju oltarne ograde s početka ili iz prve polovice 11. stoljeća. Uz ime naveden je i pridjevnik *svet* S(anctus) (riječ je zapisana tipičnom kraticom). Ime se nalazi u nominativnome obliku.

m) SUMPETAR

Sumpetar je mjesto u Poljičkom primorju, antičko naselje *Narestae*.

57. PETRVS

Ime je zapisano na epitafu s kraja 11. stoljeća. Ime se nalazi u nominativnome obliku.

58. DABRVS

Ime je zapisano na epitafu s kraja 11. stoljeća. Riječ je o imenu pisara koji je tekst zapisao. To je latinizirani oblik imena Dobre. Ime se nalazi u nominativnome obliku.

n) ŠIBENIK

Šibenik, jedan od najvećih gradova dalmatinskoga primorja, u srednjemu je vijeku bio istaknutom komunom (lat. *Sibinicum*).

Donje polje uokviruje Morinski zaljev do šibenske luke.

59. D[omagoi?]

Ime je zapisano na luku oltarne ograde iz 9. stoljeća. Uz ime navedena je i titula vladara DOMNO (titula je zapisana u sinkopiranome obliku – *domno* u opreci prema *domino*). Čitljivo je samo prvo slovo imena, međutim iz povijesnih podataka pretpostavlja se da je riječ o knezu Domagoju.

60. FLOR[iani]

Ime je zapisano na luku oltarne grede iz 9. stoljeća. Završetak imena nije čitljiv, međutim pretpostavlja se genitivni oblik imena sveca analogijom prema pridjevku *svet* S(an)C(t)I (riječ je zapisana tipičnom kraticom SC + genitivni padežni nastavak I).

61. MI(c)H(ae)L

Ime je zapisano na ulomku neutvrđene funkcije iz 9. stoljeća. Ime je zapisano tipičnom kraticom MIHL. Morfološki je neprilagođeno latinskome jeziku. Ime u latinskome jeziku nije sklonjivo.

62. COSME

Ime je zapisano na luku oltarne ograde ili trijumfalnog luka apside iz sredine ili druge polovice 11. stoljeća. Uz ime naveden je i pridjevak *svet* S(an)C(t)OR(um) (zapisano tipičnom kraticom SC + dio padežnog nastavka za genitiv množine OR, nastavak *-um* također je pokraćen). Genitivni nastavak *-ae* zapisan je prema fonološkome načelu (nastavak *-ae* monoftongiziran u *-e*). Ime se nalazi u genitivnome obliku.

63. DAMIANI

Ime je zapisano na luku oltarne ograde ili trijumfalnog luka apside iz sredine ili druge polovice 11. stoljeća. Uz ime naveden je i pridjevak *svet* S(an)C(t)OR(um) (zapisano tipičnom kraticom SC + dio padežnog nastavka za genitiv množine OR, nastavak *-um* također je pokraćen). Ime se nalazi u genitivnome obliku.

64. LAURENTII

Ime je zapisano na luku oltarne ograde ili trijumfalnog luka apside iz sredine ili druge polovice 11. stoljeća. Uz ime naveden je i pridjevak *svet* S(an)C(t)OR(um) (zapisano tipičnom kraticom SC + dio padežnog nastavka za genitiv množine OR, nastavak *-um* također je pokraćen). Ime se nalazi u genitivnome obliku.

o) UZDOLJE

Uzdolje se nalazi kod Knina, na južnom kraju Kosova polja.

65. MUNCIMYR

Ime je zapisano na zabatu oltarne ograde iz 895. godine. Uz ime navedena je i titula kneza PRINCEPS. Ime nije morfološki prilagođeno latinskomu jeziku te nije sklonjivo.

5.2. Imena na epigrafskim spomenicima iz sjeverne Dalmacije

a) BENKOVAC

Benkovac je upravno središte Ravnih kotara.

Šopot je selo na zapadnoj periferiji Benkovca.

66. BRANIMIRO

Ime je zapisano na arhitravu oltarne ograde iz razdoblja između 879. i 892. godine. Uz ime navedene su i titule kneza i vojvode Hrvata COM[es] i DVX CRVATORV(m) (prva titula nije u potpunosti čitljiva, a u drugoj je tituli završno *-m* pokraćeno). Ime je morfološki i fonološki neprilagođeno latinskomu jeziku (ime je u latinskome jeziku nesklonjivo te sadrži hrvatski formant *-mir* u opreci s latinskim *-merius*).

67. CRVATORUM

Ime je zapisano na arhitravu oltarne ograde iz razdoblja između 879. i 892. godine. Riječ je o jednoj od inačica etnonima Hrvat. Ime se nalazi u množinskome genitivnom obliku.

b) BILJANE DONJE

Biljane Donje selo je 20 kilometara sjeveroistočno od Zadra.

68. ...OISCL[avus (avo?)]

Ime je zapisano na arhitravu oltarne grede iz druge polovice 9. stoljeća. Riječ je samo o dijelu imena kojemu nije čitljiv ni početak ni završetak, međutim vidljiv je dio tipičnoga imenskog formanta *-scl-* u latiniziranoj inačici. Zbog fonološke se sličnosti pretpostavljalo da je možda riječ o imenu *Višeslav*. Nije moguće odrediti o kojemu je padežnome obliku riječ.

c) GOLUBIĆ

Golubić je naselje u blizini Knina.

69. MARIE

Ime je zapisano na arhitravu oltarne ograde iz 9. stoljeća. Uz ime navedena je i titula kojoj je čitljivo samo posljednje slovo, međutim s obzirom na analogiju prema ostalim spomenicima i učestalost kolokacije pretpostavlja se da je riječ o pridjevu *sveta* [sanct]E. Ime je zapisano u genitivnome ili dativnome obliku u kojemu je nastavak *-ae* zapisan prema fonološkome načelu (*-ae* je prethodno monoftongizirano u *-e*).

d) KULA ATLAGIĆA

Kula Atlagića nalazi se 4 kilometra sjeverozapadno od Benkovca. Mjesto je nastalo spajanjem dvaju srednjovjekovnih naselja Tihlića i Bojišća.

70. [B]VDIMER[ius]

Ime je zapisano na zabatu oltarne ograde iz razdoblja između 892. i oko 910. Riječ je o latiniziranome obliku imena, ime je morfološki i fonološki prilagođeno latinskome jeziku

(latinski formant *-merius* u usporedbi s hrvatskim *-mir*). Početak i završetak imena nisu čitljivi. Ime se nalazi u nominativnome obliku.

Crkva sv. Nikole

71. [Chroa]TORV(m)

Ime je zapisano na zabatu oltarne ograde iz razdoblja između oko 880. i 890. Početak imena nije čitljiv. Riječ je o inačici etnonima *Hrvat*, međutim s obzirom na nesačuvanost početka nije moguće utvrditi kako bi etnonim bio zapisan. Završno je *-m* padežnog nastavka za genitiv množine pokraćeno.

72. [Go?]DIDRAGO

Ime je zapisano na arhitravu oltarne grede iz razdoblja između oko 880. i 890. Početak imena nije čitljiv te njegova restitucija nije sa sigurnošću moguća. Ime je nesklonjivo.

e) MOKRO POLJE

Mokro Polje selo je 18 kilometara sjeverozapadno od Knina.

73. CHR(ist)I

Ime je zapisano na arhitravu oltarne grede iz 9. ili 10. stoljeća. Ime je zapisano tipičnom kraticom (CHR uz genitivni padežni nastavak I). Ime se nalazi u genitivnome obliku.

f) NIN

Nin je grad 17 kilometara sjeverozapadno od Zadra na otočiću u Ninskome zaljevu. Nin je jedno od najvažnijih hrvatskih srednjovjekovnih arheoloških nalazišta.

74. IOH(annes)

Ime je zapisano na krsnome zdencu s početka 9. stoljeća. Uz ime navedena je i titulu svećenika PR(es)B(iter) (riječ je zapisana tipičnom kraticom PRB). Ime je zapisano tipičnom kraticom (IOH). Ime se nalazi u nominativnome obliku.

75. VVISSASCLAVO

Ime je zapisano na krsnome zdencu s početka 9. stoljeća. Uz ime navedena je i titula kneza DVCI (ablativni je oblik *duci* umjesto klasičnoga *duce*). Zapisano je u dvama redovima. U zapisu geminirana su slova V i S. Prvi je Šišićev prijepis (a podudarao se i s prijepisom Račkoga) navodio ime WISSASCLAVO. U tom je prijepisu problematično bilo *i* koje je nastalo od staroga glasa *y* (jeri) koji je pak nastao od dugoga *u* koje se delabijaliziralo. U

hrvatskome se jeziku glas *y* počeo izjednačavati s glasom *i* krajem desetoga stoljeća⁴. Stjepan Ivšić (Ivšić 1941./1942.), nakon što je Višeslavova krstionica stigla u Zagreb, uočio je da je takav prijepis Višeslavova imena pogrešan te je na krstionici jasno prepoznao da je ime zapisano *VVISSASCLAVO*. Hrvatsko je *v* preneseno kao *v*, *y* (jeri) kao *ui*, *š* kao *ss*, *e* kao *a* (zbog asimilacije prema samoglasniku u sljedećem slogu), suglasnička skupina *sl* kao *scl*⁵. Takav zapis imena kneza Višeslava potvrđuje dataciju (dok bi zapis, kakav se u početku čitao, tu dataciju opovrgao, tj. smjestio bi krstionicu u kasnije doba, nakon što je izvršena promjena *y* u *i*). Jeri se u početku izgovaralo kao delabijalizirano *u*, stoga je u najstarije grčko i latinsko pismo bilo prenošeno kao *u*, međutim u latinskim se spomenicima nerijetko bilježilo kao *ui*, a katkad i kao *oi*. Krajem desetoga stoljeća ima sve više spomenika u kojima se *y* bilježi kao *i*, što znači da se u to doba promjena počela događati. Glas *u* u grafiji hrvatskih imena objašnjava se zamjenom glasa *y* s njemu najbližim glasom. Neki smatraju da se *y* izgovarao kao dvoglasnik. U Višeslavovu imenu glas *y* slijedi iza labijala (*v*), a smatra se da je labijalnost mogla promijeniti artikulaciju samoglasnika te da se možda *y* u početku labijaliziralo te se zato prenosi s *ui* ili *oi*⁶. Ime se nalazi u ablativnome obliku.

76. IOH(ann)IS BAPTISTE

Ime je zapisano na krsnome zdencu s početka 9. stoljeća. Prva sastavnica imena zapisana je tipičnom kraticom (IOH uz genitivni padežni nastavak IS). Genitivni nastavak *-ae* u BAPTISTE zapisan je prema fonološkome načelu (*ae* je u govoru monoftongizirano u *e*).

77. B[ra]NNIMERO

Ime je zapisano na arhitravu oltarne ograde iz razdoblja između 879. – 892.). Ime je zapisano uz titulu gospodara DOMNO (titula je sinkopirani oblik imenice *dominus*) te kneza Slavena DUX SLCAVORUM. Ime je latinizirano te je fonološki i morfološki prilagođeno latinskomu jeziku (latinski formant *-merus* u opreci s hrvatskim *-mir*). Ime se nalazi u ablativnome obliku.

78. SLCAVORUM

Ime je zapisano na arhitravu oltarne ograde iz razdoblja između 879. – 892. Riječ je o latiniziranome obliku (*scl-* u opreci prema hrvatskom *sl-*). Ime je inačica etnonima *Slaven*. U

---

⁴ U najstarijim je hrvatskim glagoljskim spomenicima ta promjena već provedena te u njima nalazimo glas *i* na mjestu prethodnog *y*, osim u Grškovićeve odlomku *Apostola* koji je pod utjecajem ćirilične grafije.

⁵ Takvo je bilo uobičajeno prenošenje skupine *SL* u latinski.

⁶ Glasovi *o* i *u* također su labijalizirani.

imenu je došlo do metateze *c* i *l* (lat. *Sclavorum* > *Slavorum*). Riječ je u genitivu množine etnonima.

79. TEUDEBERTUS

Ime je zapisano na arhitravu oltarne ograde iz razdoblja između 879. – 892. Uz ime navedena je titula opata ABBA(s) (završno je *-s* pokraćeno). Ime se nalazi u nominativnome obliku.

80. GODEČAI

Ime je zapisano na nadvratniku iz 11. stoljeća. Uz ime navedena je titula župana IVPPANO (titula je prilagođena latinskomu fonološkom sustavu, pri zapisu bilježene su geminate). Različito se tumačilo kao *Godežav*⁷, *Godečav*⁸, *Godečaj*⁹, *Godesav*¹⁰

g) OSTROVICA

Ostrovica je selo 18 kilometara jugoistočno od Benkovca, blizu Bribira

81. MAR[tini vel tyres]

Zapis je s arhitrava oltarne ograde iz 9. stoljeća. Čitljiva su samo prva tri slova pa nije sigurno je li riječ o imenu svetog Martina s pridjevom *blažen* ili *svet* [beat]I vel [sanct]I (čitljivo je samo zadnje slovo riječi, pa je moguće da je riječ ili o genitivnome obliku pridjeva sročnom s genitivnim oblikom imena ili o obliku nominativa množine pridjeva sročnog s nominativnim oblikom imenice *martyres*).

82. [M]ARIE

Ime je zapisano na arhitravu oltarne ograde iz 9. stoljeća. Prvo slovo imena nije čitljivo. Genitivni ili dativni nastavak *-ae* zapisan je prema fonološkim pravilima (dvoglasnik je *ae* u izgovoru monoftongiziran u *e*).

83. ANESTASI

Ime je zapisano na arhitravu oltarne ograde iz 9. stoljeća. Uz ime naveden je i pridjev *svet* S(an)C(t)I (pridjev je zapisan tipičnom kraticom SC + genitivni nastavak).

h) OTRES

---

⁷ Lj. Karaman 1930. (prema Delonga 1996.)

⁸ Lj. Karaman 1930. i M. Šeper 1957.-58. (prema Delonga 1996.)

⁹ M. Barda 1937. (prema Delonga 1996.) i V. Delonga 1996.

¹⁰ V. Novak 1952. i E. Peričić 1969. (prema Delonga 1996.)

Otres je mjesto između Bribira i Ostrovice.

84. [Br]ANNI[mero]

Ime je zapisano na trabeaciji oltarne ograde iz razdoblja između 879. i 892. Ime Uz ime navedene su i titule gospodara DOMNO (sinkopirani oblik imenice *dominus*) i kneza DVCI (oblik odražava pisarovo nepoznavanje latinskoga jezika, zamijenjen je dativni i ablativni nastavak, *duci* umjesto pravilnoga ablativnog oblika *duce*). Početak i završetak imena nisu čitljivi pa nije moguće utvrditi je li imenski formant *-mir* bio zapisan u hrvatskoj inačici ili je prilagođen latinskome jeziku (*-merus*). U zapisu imena bilježene su geminate. Ime se nalazi u ablativnome obliku.

85. C[ede]DRA[go]

Ime je zapisano na trabeaciji oltarne ograde iz razdoblja između 879. i 892. Sredina i završetak imena nisu čitljivi. Skok (Skok 1952:257) ističe da bi ime pravilnije trebalo biti pisano Sdedrugo.

86. PETRI

Ime je zapisano na trabeaciji oltarne ograde iz razdoblja između 879. i 892. Uz ime naveden je i pridjevak *blaženi* BEATI. Ime se nalazi u genitivnome obliku.

87. MARIE

Ime je zapisano na trabeaciji oltarne ograde iz razdoblja između 879. i 892. Uz ime naveden je i pridjevak *sveta* S(an)C(t)E (zapisano tipičnom kraticom SC + genitivni nastavak E). I ime i titula zapisani su prema fonološkome načelu (dvo glasnik *ae* u izgovoru se monoftongizirao u *e*).

88. GEORGII

Ime je zapisano na trabeaciji oltarne ograde iz razdoblja između 879. i 892. Uz ime naveden je i pridjevak *svet* S(an)C(t)I (zapisan tipičnom kraticom SC + genitivni nastavak I). Ime se nalazi u genitivnome obliku.

89. STEFANI

Ime je zapisano na trabeaciji oltarne ograde iz razdoblja između 879. i 892. Uz ime naveden je i pridjevak *svet* S(an)C(t)I (zapisan tipičnom kraticom SC + genitivni nastavak I). Zapisano je hrvatskom grafijom (u opreci prema latinskom *Stephanus*). Ime se nalazi u genitivnome obliku.

90. MARTINI

Ime je zapisano na trabeaciji oltarne ograde iz razdoblja između 879. i 892. Uz ime naveden je i pridjevak *svet* S(an)C(t)I (zapisan tipičnom kraticom SC + genitivni nastavak I). Ime se nalazi u genitivnome obliku.

91. GRISOGONI

Ime je zapisano na trabeaciji oltarne ograde iz razdoblja između 879. i 892. Uz ime naveden je i pridjevak *svet S(an)C(t)I* (zapisan tipičnom kraticom SC + genitivni nastavak I). Ime je zapisano talijanskom grafijom (talijanski *Grisogono* u opreci prema latinskom Chrysogonus), međutim morfološki je prilagođeno latinskomu jeziku. Ime je u genitivnome obliku.

i) PAĐENE

Pađene su selo 12 kilometara sjeverozapadno od Knina.

92. [R]ASTIMIR

Ime je zapisano na arhitravu oltarne ograde iz 9. ili 10. stoljeća. Prvo slovo imena nije čitljivo. Ime nije prilagođeno latinskome jeziku (hrvatski formant *-mir* u opreci s latinskim *-merus*), ime je u nesklonjivome nominativnom obliku.

93. [Christ]I

Ime je zapisano na arhitravu oltarne ograde iz 9. ili 10. stoljeća. Čitljiv je samo genitivni nastavak, međutim ime je restituirano prema ostatku natpisa *kralja spasitelja REGIS SALVAT[oris...]* (završetak je druge riječi također nečitljiv, međutim restituirano se prema sročnosti s riječju *regis*) zbog učestalosti kolokacije.

94. M[ari(a)]E

Ime je zapisano na luku oltarne ograde iz 9. ili 10. stoljeća. Sredina imena nije čitljiva. Ime se nalazi u genitivnome obliku.

95. [I]ACOBI

Ime je zapisano na luku oltarne ograde iz 9. ili 10. stoljeća. Prvo slovo imena nije čitljivo. Ime se nalazi u genitivnome obliku.

j) PLAVNO

Plavno je selo sjeverno od Knina.

96. I(e)HV CHR(ist)I

Ime je zapisano na arhitravu oltarne ograde iz sredine 9. stoljeća. Obje su sastavnice zapisane tipičnim kraticama (CHR uz padežni nastavak I). Ime se nalazi u genitivnome obliku.

k) PRIDRAGA

Pridraga je selo 5 kilometara jugoistočno od Novigrada.

Crkva sv. Martina

97. [...]OYAS[clavus]

Ime je zapisano na arhitravu oltarne ograde iz 9. stoljeća. Ime nije u cijelosti čitljivo, međutim vidljivo je da je riječ o ostatku osobnog imena s formantom *-sclav(us)*.

Crkva sv. Mihovila

98. MICHA[elis]

Ime je zapisano na arhitravu oltarne ograde iz 9. stoljeća. Ime je zapisano latinskom grafijom. Završetak je imena nečitljiv.

99. CO[smae]

Ime je zapisano na arhitravu oltarne ograde iz 9. stoljeća. Uz ime naveden je i pridjev *svet* S(an)C(t)I (zapisano tipičnom kraticom SC + genitivni padežni nastavak). Završetak imena nije čitljiv.

100. FVSCO

Ime je zapisano na arhitravu oltarne ograde iz 9. stoljeća. Ime se nalazi u dativnome ili ablativnome obliku.

I) ŽDRAPANJ

Ždrapanj se nalazi 8 kilometara sjeverozapadno od Skradina.

101. [Br]ANIMERO

Ime je zapisano na arhitravu oltarne ograde iz razdoblja između 879. i 892. Uz ime navedena je i titula kneza Slavena DVCE(m) (završno *-m* zapisano kraticom). Iz zapisa vidljivo je pisarovo nepoznavanje latinskoga jezika, zamijenjeni su akuzativni i ablativni oblik, lat. *ducem* – akuzativ, *duce* – ablativ). Početak imena nije čitljiv. U zapisu imena nisu bilježene geminate. Ime se nalazi u ablativnome obliku.

102. CLAVITNORV(m)

Ime je zapisano na arhitravu oltarne ograde iz razdoblja između 879. i 892. Ime je inačica etnonima *Slaven* (= *Sclavorum*, *Sclavitnorum*). Konsonantska je skupina *scl* pojednostavnjena gubljenjem početnoga *s*-. Riječ je o genitivu množine etnonima.

103. PRISTI[na]

Ime je zapisano na arhitravu oltarne ograde iz razdoblja između 879. i 892. Uz ime navedena je i titula župana IVPANVS. Završetak imena nije čitljiv, međutim restituira se nominativni oblik imena zbog sročnosti s titulom. Ime se nalazi u nominativnome obliku.

5.3. Imena na epigrafskim spomenicima iz jugozapadne Bosne

a) GREBCI

Grebci arheološki su lokalitet 9 kilometara od Livna

104. CHR(istu)M

Ime je zapisano na arhitravu oltarne ograde iz razdoblja između oko 880. i 900. Ime je zapisano tipičnom kraticom (CHR + završetak akuzativnoga padežnog nastavak M). Ime se nalazi u akuzativnome obliku.

b) RAPOVINE

Rapovine su selo 3 kilometra jugozapadno od Livna.

105. PETRI

Ime je zapisano na arhitravu oltarne ograde iz razdoblja između oko 880. i 900. Uz ime naveden je i pridjevak *blažen* BEATI i titula apostola AP(osto)LI (riječ je zapisana tipičnom kraticom APL + genitivni padežni oblik). Ime se nalazi u genitivnome obliku.

6. ANALIZA ANTROPONIMA

U pregledanome je korpusu 46 imena muških osoba i pet imena ženskih osoba te četiri ostatka imenskih formanata.

Najčešće je ime Krist koje se pojavljuje osam puta: tri puta u genitivu, dva puta u dativu, dva puta u akuzativu (jednom sklanjano prema drugoj, drugi puta prema trećoj sklonidbi), jednom u vokativu. Ime je svaki put zapisano kraticom CHR uz padežni nastavak.

Ime Petar pojavljuje se sedam puta: dva puta u nominativu, četiri puta u genitivu i jednom u vokativu.

Ime Mihael zapisano je pet puta: četiri puta u genitivu, jednom u dativu.

Ime Branimir zapisano je pet puta: jednom u nominativu, jednom u genitivu, dvaput u ablativu, jednom nečitljiva završetka.

Ime Gumpert zapisano je četiri puta u nominativu: dva puta pokraćeno i s neočuvanim završnim konsonantom, jednom s neočuvanim početnim slogom.

Imena Ivan i Stjepan zapisana su tri puta.

Imena Isus, Matej, Juraj, Mojsije i Kozma zapisana su dva puta.

Imena Gabriel, Luka, Gastika, Marko, Ljubimir, Nikola, Stefaton, Svetoslav, Držislav, Gracijan/Graciaz, Aleksandar, Dobre, Domagoj, Florijan, Damijan, Lovro, Muncimir, Budimir, Godidrag, Višeslav, Teudebert, Godečaj, Anastazije, Zdedrag, Krševan, Rastimir, Jakov, Fusko, Pristina zapisana su jedanput.

Imena Pribimir, Trpimir i Martin pojavljuju se jedanput ili dvaput ovisno o tumačenju natpisa.

Najčešće je žensko ime Marija koje se pojavljuje šest puta: četiri puta u genitivu i dva puta ili u genitivu ili u dativu (iz konteksta nije raspoznatljivo). Ime je jedanput pokraćeno (MARE) te u tri oblika nije u potpunosti čitljivo.

Jedanput se pojavljuju imena Marta, Cecilija, Nemira i Jelena.

6.1. MUŠKA I ŽENSKA IMENA

U sljedećoj su tablici navedeni svi oblici pojedinog imena zabilježeni u korpusu.

Muška imena	Ženska imena
1. GVMPERTUS – [Gv]PERTVS – GVMP(er)TV[s] – GVMP(er)TV[s]	1. [M]ARTHAE 2. MAR(ia)E – M[ariae] – MARIE – [M]ARIE – MARIE – M[ari(a)]E
2. GRA(tianus) – GRA(tiosus)	3. CE[ciliae]
3. [IOH(?)]ANIS – [I]OH(anne) – IOH(annes)	4. NEMIRA
4. STEFA[ni] – STEFANI – STEFANI	5. HELENA
5. [Michael]IS – [Micha]ELIS – MIHAELI – MI(c)H(ae)L – MICHA[elis]	
6. GABRIHE[lis]	
7. CHR(ist)O – [Ch]R(ist)EM – CHR(ist)E – CHR(ist)I – CHR(ist)O – CHR(ist)I – [Christ]I – CHR(istu)M	
8. LVHA	
9. [Ma]TEVS – MAT[heus]	
10. MA[rcvs]	
11. IES[vs] – IESVS	
12. [Br]ANIME[ro] (vel [...]ANIME[...]) – BRANIMIRI – BRANIMIRO –	

<p>B[ra]NNIMERO – [Br]ANNI[mero] – [Br]ANIMERO</p> <p>13. IESU CHR(ist)I – I(e)HV CHR(ist)I</p> <p>14. GASTICA</p> <p>15. PETRUS – PETRI – PETRI – PETRE – PETRVS – PETRI – PETRI</p> <p>16. LVBIMIRO</p> <p>17. NICOLAI</p> <p>18. GEORGII – GEORGII</p> <p>19. STEFATON</p> <p>20. [Svetos]CLV</p> <p>21. DRZISCLV</p> <p>22. PRIBI[me]RIVS – [Prib]IMIR (vel [Trp]IMIR)</p> <p>23. [Trp]IMIR (vel [Prib]IMIR) – TREPIME[ro]</p> <p>24. AL[exandrum]</p> <p>25. [...]MERI[...] –</p> <p>26. [...m]IR –</p> <p>27. MOYSES – MOISE[s]</p> <p>28. DABRVS</p> <p>29. D[omagoi?]</p> <p>30. FLOR[iani]</p> <p>31. COSME – CO[smae]</p> <p>32. DAMIANI</p> <p>33. LAURENTII</p> <p>34. MUNCIMYR</p> <p>35. ...OISCL[avus (avo?)]</p> <p>36. [B]VDIMER[ius]</p> <p>37. [Go?]DIDRAGO</p>	
---	--

38. VVISSASCLAVO 39. IOH(ann)IS BAPTISTE 40. TEUDEBERTUS 41. GODEÇAI 42. MAR[tini vel tyres] – MARTINI 43. ANESTASI 44. C[ede]DRA[go] 45. GRISOGONI 46. [R]ASTIMIR 47. [I]ACOBİ 48. [...]OYAS[clavus] 49. FVSCO 50. PRISTI[na]	
---	--

6.1.1. MUŠKA IMENA

U pregledanome je korpusu 20 narodnih muških imena te 30 stranih. Od stranih je imena najviše grčkoga (11) i hebrejskoga (11) podrijetla te zatim latinskoga (6) i germanskoga (2) te jedno nepoznatoga podrijetla (Gastiha).

U tablici su navedeni zabilježeni oblici narodnih i stranih imena, strana su imena razvrstana s obzirom na jezik iz kojega ime potječe.

Narodna imena	Strana imena		
	Imena iz latinskoga	Imena iz grčkoga	Imena iz hebrejskoga
1.[Br]ANIME[ro] (vel [...]ANIME[...]) – BRANIMIRI – BRANIMIRO – B[ra]NNIMERO – [Br]ANNI[mero] – [Br]ANIMERO 2.LVBIMIRO	1. GRA(tianus) – GRA(tiosus) 2. MA[rcvs] 3. FLOR[iani] 4. LAURENTII 5. MAR[tini vel tyres] – MARTINI	1.STEFA[ni] – STEFANI – STEFANI 2.LVHA 3.PETRUS – PETRI – PETRI –PETRE – PETRVS – PETRI – PETRI 4.NICOLAI	1.[IOH(?)]ANIS – [I]OH(anne) – IOH(annes) 2.IOH(ann)IS BAPTISTE 3. [Michael]IS – [Micha]ELIS – MIHAELI

3. [Svetos]CLV 4.DRZISCLV 5.PRIBI[me]RIVS – [Prib]IMIR (vel [Trp]IMIR) 6.[Trp]IMIR (vel [Prib]IMIR) – TREPIME[ro] 7. [...]MERI[...] – 8. [...]m]IR – 9.DABRVS 10. D[omagoi?] 11. MUNCIMYR 12. ...OISCL[avus (avo?)] 13. [B]VDIMER[ius] 14. [Go?]DIDRAGO 15. VVISSASCLAV O 16. GODEÇAI 17. C[ede]DRA[go] 18. [R]ASTIMIR 19. [...]OYAS[clavus] 20. PRISTI[na] (?)	6. FVSCO	5.GEORGII – GEORGII 6.STEFATON 7.AL[exandrum] 8.ANESTASI 9.COSME – CO[smae] 10. DAMIANI 11. GRISOGONI	MI(c)H(ae)L – MICHA[elis] 4.GABRIHE[lis] 5.[Ma]TEVS – MAT[heus] 6.CHR(ist)O – [Ch]R(ist)EM – CHR(ist)E – CHR(ist)I – CHR(ist)O – CHR(ist)I – [Christ]I – CHR(istu)M 7.IES[vs] – IESVS 8.IESU CHR(ist) I 9.I(e)HV CHR(ist)I 10. MOYSES – MOISE[s] 11. [I]ACOBI
--	----------	---	---

Germanskoga su podrijetla dva imena – Teudebert i Gumpert. Oba su imena dvokorijenska i jedan im je korijen zajednički. Za oba se nositelja imena pretpostavlja da su franački misionari koji su sudjelovali u pokrštanju.

1. TEUDEBERTUS – Ime je nastalo od pragermanskoga *þeud* (= narod, ljudi) i starovisokonjemačkoga *beraht* (= sjajan, izvrstan, odličan).

2. GVMPERTUS – [Gv]PERTVS – GVMP(er)TV[s] – GVMP(er)TV[s] – Ime je nastalo od starovisokonjemačkoga *gund* (= bitka, boj) i *beraht* (= sjajan, izvrstan, odličan).

6.1.1.1. Narodna imena

6.1.1.1.1. Ostatci imenskih formanata

Na epigrafskim je spomenicima sačuvano nekoliko hrvatskih imenskih formanata. Imena nisu u potpunosti čitljiva, međutim jasno su prepoznatljivi formanti tipični za hrvatska imena.

[...]MERI[...] – [...]m]IR – Imenski formant koji je nastao od praslavenskoga **mir*ʔ. Iznimno je plodan u tvorbi hrvatskih narodnih imena (čitav je niz imena tvorenih tim formantom u starijem imenskom sloju od kojih su neka i danas u živoj uporabi, neki su od primjera: Bratomir, Crnomir, Djedomir, Godimir, Krasimir, Radimir...).

U pregledanome korpusu formant *-mir* potvrđen je petnaest puta. U imenima su potvrđene više ili manje latinizirane inačice te nelatinizirane inačice. Neke su inačice sklonjive, dok neke nisu. Inačice su formanta *-mir* potvrđene u pregledanome korpusu: *-merus*, *-mirus*, *-miro*, *-merius*, *-mir*, *-myr*.

...OISCL[avus (avo?)] – [...]OYAS[clavus] – Imenski je formant nastao od imenice *slava*, međutim u latinskome je jeziku taj formant izjednačen s etnonimom *Slaven*, lat. *Sclavus*. Latinska je riječ istoznačna s ranijim *captivus*, *servus* (= rob, sluga, usp. tal. schiavo).

U pregledanome korpusu formant *-slav* potvrđen je pet puta. U imenima potvrđene su inačice *-sclv*, *-sclavus*. Formant *slav* također je iznimno plodan u tvorbi hrvatskih narodnih imena (neki su od primjera: Stanislav, Tomislav, Svetislav, Mislav...).

6.1.1.1.2. Dvočlana imena

Na epigrafskim su spomenicima prisutna imena s formantima *-mir*, *-slav*, *-čaj* i *-drag*.

a) imena s formantom *-mir*

[Br]ANIME[ro] (vel [...]ANIME[...]) – BRANIMIRI – BRANIMIRO – B[ra]NNIMERO – [Br]ANNI[mero] – [Br]ANIMERO – Ime je nastalo od praslavenskoga **mir*ʔ koje se kao imenski formant često pojavljuje u imenima i glagola *braniti*. Maretić značenje imena izjednačava s *in pugna modum habens vel qui in pugna sese moderatur (onaj koji ima mjeru u ratu ili onaj koji se u ratu suzdržava)* (Maretić 1885:114). Na epigrafskim se spomenicima javlja zapisano s jednostrukim i s geminiranim *n*.

LVBIMIRO – Ime je nastalo od praslavenskoga *mirъ koje se kao imenski formant često pojavljuje u imenima i glagola *ljubiti*. Maretić značenje imena izjednačava s *gratam pacem habens* (kojemu je mir drag) (Maretić 1885:121).

PRIBI[me]RIVS – [Prib]IMIR (vel [Trp]IMIR) – Ime je nastalo od praslavenskoga *mirъ koje se kao imenski formant često pojavljuje u imenima i od 3. l. sg. aorista glagola *pribiti* (= dobiti) = *onaj koji je dobio mir, koji miruje*.

[Trp]IMIR (vel [Prib]IMIR) – TREPIME[ro] – Ime je nastalo od praslavenskoga *mirъ koje se kao imenski formant često pojavljuje u imenima i od glagola *trpjeti*. Maretić značenje imena izjednačava s *in passione pacem habens vel in passione modum habens* (onaj tko je i u patnji miran ili onaj tko je u patnji uzdržljiv) (Maretić 1885:130). Ime označava želju za dijete koje ga nosi.

MUNCIMYR – Ime je nastalo od praslavenskoga *mirъ koje se kao imenski formant često pojavljuje u imenima i od *mъtъ* (stsl. *mъtъ* = *pomutnja*, grč. *ταρχή*, lat. *turba*). Ime je u hrvatskoj praksi na različite načine prilagođavano latinskome jeziku (potvrđeni su oblici Montemer, Muncimir, Muntimer, Muntimerus, Montemerus, Muntimir). Maretić značenje imena izjednačava s *in perturbationibus vel in bello modum habens vel qui in bello sese moderatur* (onaj tko u nemirima ili u ratu ima mjeru ili onaj koji se u ratu suzdržava) (Maretić 1885:121).

[B]VDIMER[ius] – Ime je nastalo od praslavenskoga *mirъ koje se kao imenski formant često pojavljuje u imenima i glagola *buditi*. Maretić značenje imena izjednačava s *in expergefactione pacem habens vel* (onaj tko je pri buđenju miran) (Maretić 1885:115). Imenom se izražava želja da se dijete uvijek probudi u miru.

[R]ASTIMIR – Ime je nastalo od praslavenskoga *mirъ koje se kao imenski formant često pojavljuje u imenima i glagola *rasti*. Maretić značenje imena izjednačava s *in crescendo pacem habens* (onaj tko je pri rastu miran) (Maretić 1885:127). Imenom se izražava želja da dijete raste u miru.

b) imena s formantom -slav

[Svetos]CLV – Ime Maretić tumači kao *onaj koji ima čvrstu slavu* (lat. *firmam gloriam habens*) (Maretić 1885:129), Vitezović je pogrešno tumačio kao *svet* (lat. *sanctus*) i *slavan* (lat. *gloriosus*) ili kao *slava svijeta* (lat. *mundi gloria*), pridjev *světъ* prvotno je značio *jak*, *čvrst* (lat. *fortis*, *firmus*, grč. *ίερός* prvotno također znači *jak*, a tek sekundarno *svet*).

DRZISCLV – Ime je nastalo od glagola *držati* i imenice *slava*. Maretić značenje imena izjednačava s *tene gloriam vel habe gloriam* (zadrži ili stekni slavu) (Maretić 1885:119). Imenom se izražava želja za dijete.

D[omagoi?] – Ime je povezano s indoeuropskim ablativom **domōt*, koje je sačuvano i u riječi *doma* te u imenima *Domagojĭ* i *Domagostĭ*, i s riječi *gojĭ* (= mir). Maretić značenje imena izjednačava s *domi valetudinem habens* (kod kuće budi zdrav) (Maretić 1885:118).

VVISSASCLAVO – Ime je nastalo od komparativa priloga *više* i imenice *slava*. Maretić značenje imena izjednačava s *plurimam gloriam habens* (onaj tko je slaviji) (Maretić 1885:130).

c) imena s formantom *-drag*

C[ede]DRA[go] – Ime je nastalo od glagola *zdjelati* (lat. *confecit, perfecit*) i pridjeva *drag*.

[Go?]DIDRAGO – Ime je nastalo od praslavenskoga **godĭ* (godina, godišće) i pridjeva *drag*.

d) imena s formantom *-čaj*

GODEČAI¹¹ – Ime je nastalo od praslavenskoga *godĭ*, i *čaj-* (lat. *expectatio*). Ime je vjerojatno nadimačkoga podrijetla.

6.1.1.1.3. Pokraćena imena

DABRVS – Latinizirani je oblik hrvatskoga *Dobre*. Riječ je o pokraćenome imenu od *Dobroslav* ili *Dobrislav*. Maretić značenje imena izjednačava s *bonam gloriam habens* (onaj tko ima dobru slavu) (Maretić 1885:117). Hrvatsko je *o* u latinskome preneseno kao *a*.

6.1.1.2. Latinska imena

GRA(tianus) – GRA(tiosus) – Oba imena nastala su od latinske imenice koja znači *zahvalnost, poštovanje, ljubaznost* (lat. *gratia, ae, f*). *Gratianus* posvojni je pridjev od imena *Gratius*, međutim već je u antici potvrđeno supstantivizirano kao ime (npr. *Gratianus* – sin i suvladar cara Valentina I. od 367. – 383.). Ime *Gratiosus* nastalo je onimizacijom pridjeva *gratiosus*, 3 (= zahvalan, ljubazan...).

---

¹¹ Ime se tumačilo kao *Godežav, Godečav, Godečaj i Godesav*, međutim ovdje se donosi etimologija inačice *Godečaj*.

MA[rcvs] – Jedno je od najpopularnijih rimskih imena (jedno od rimskih *praenomina*), nastalo od imena boga rata Marsa. Ime je popularnost u kršćanskome svijetu steklo zahvaljujući Marku evanđelistu u čijoj se kući održala Posljednja večera.

FLOR[iani] – Rimsko je prezime (*cognomen*) nastalo od imenice *flos, floris, m* (= cvijet) i čestog sufiksa za tvorbu imena *-ianus*. Ime je popularnost u kršćanskome svijetu steklo zahvaljujući rimskom vojniku mučeniku iz 3. stoljeća.

LAURENTII – Ime je nastalo od latinske riječi *laurus, -i, m* (= lovor) prvo kao etnik (stanovnik Laurentuma u Laciju, predrimskoga podrijetla). Hrvatsko je ime Lovro doslovan prijevod latinskoga imena. Ime je popularnost u kršćanskome svijetu steklo zahvaljujući rimskom mučeniku iz Hispanije.

MAR[tini vel tyres] – MARTINI – Ime je nastalo od latinskoga *Martinus* koj je izvedeno od imena boga Marsa (lat. *Mars, Martis, m*) tipičnim latinskim sufiksom *-inus*. Ime je popularnost u kršćanskome svijetu steklo zahvaljujući popularnomu turskom biskupu.

FVSCO – Ime je nastalo od rimskog prezimena (lat. *cognomen*) *Fuscus* od pridjeva *fuscus, 3* (= taman, tamnokos). Ime je popularnost u kršćanskome svijetu steklo zahvaljujući rimskomu mučeniku.

6.1.1.3. Grčka imena

Grčka je hagioforna imena u hrvatskoj onomastici obradio Ivan Popović u Popović 1958., međutim Popović grčkim imenima smatra sva imena koja su na hrvatske prostore došla posredstvom grčkoga jezika neovisno o njihovu originalnome podrijetlu. U ovome će se radu pod poglavljem grčka imena obraditi samo imena koja nisu nastala prilagodbom u grčki iz drugoga jezika, već se takva imena obrađuju unutar drugih poglavlja (uglavnom hebrejska imena).

STEFA[ni] – STEFANI – STEFANI – Ime je nastalo od grčke riječi *στέφανος* (= kruna, vijenac), prijevod je to aramejskoga *Kelilan*. Ime je popularnost u kršćanskome svijetu steklo zahvaljujući sv. Stjepanu đakonu i prvomučeniku.

LVHA – Ime je nastalo od grčkoga *Λουκᾶς*, što označava stanovnika Lukanije, pokrajine u Italiji. Ime je popularnost u kršćanskome svijetu steklo zahvaljujući evanđelistu Luki.

PETRUS – PETRI – PETRI –PETRE – PETRVS – PETRI –PETRI – Ime je nastalo od grčke riječi *πέτρος* (= kamen), nastalo je prevođenjem imena *Cephas* koje znači kamen na aramejskom. Ime je popularnost u kršćanskome svijetu steklo zahvaljujući apostolu i prvomu papi.

NICOLAI – Ime je nastalo od grčkih riječi νίκη (= pobjeda) i λαός (= narod, ljudi). Ime je popularnost u kršćanskome svijetu steklo zahvaljujući legendarnomu biskupu iz grada Mire.

GEORGII – GEORGII – Ime je nastalo od grčke riječi γεωργός (= ratar) nastale slaganjem imenica γῆ (= zemlja) i ἔργον (= posao, djelo, rad). Ime je popularnost u kršćanskome svijetu steklo zahvaljujući kršćanskomu mučeniku.

STEFATON – Ime je nastalo od grčke riječi στέφανος (= kruna, vijenac). U biblijskoj je tradiciji poznato po čovjeku koji Isusu razapetom na križu pruža spužvu da pije.

AL[exandrum] – Riječ je o grčkom imenu Ἀλέξανδρος koje je nastalo od ἀλέξω (= odbijati, braniti koga od čega) i ἀνὴρ (= čovjek). Često je osobno ime pogotovo tesalskih, makedonskih i epirskih knezova. Najpopularniji je i najpoznatiji njegov nositelj Aleksandar Veliki kojemu se u čast mnoga djeca tako nazivaju.

ANESTASI – Ime je nastalo od grčke riječi ἀνάστασις (= ustajanje, uskrsenje) koje je nastalo od prefiksa ἀνά (= gore) i imenice στάσις (= stajanje, ustajanje, položaj). U našim je prostorima ime postalo popularno prema mučeniku iz Salone.

COSME – CO[smae] – Ime je ekvivalent grčkoga imena Κόσμος. Dva su tumačenja imena, prvo je da je povezano s imenicom κόσμιον (= ukras) ili pridjevom κόσμιος (= skroman, umjeren), drugo da je povezano sa složenicom od riječi κοσμέω (= ukrašavati, rediti) i ἵππος (= konj) sa značenjem *onaj koji redi konje*. U kršćanskoj je tradiciji riječ o imenu jednoga od braće blizanaca (drugi je Damijan te se zbog toga imena učestalo pojavljuju zajedno). Ime je to kršćanskog mučenika iz 3. stoljeća.

DAMIANI – Ime je ekvivalent grčkoga imena Δαμιανός nastaloga od grčke riječi δαμάζω (= krotiti, svladati). U kršćanskoj je tradiciji riječ o imenu jednoga od braće blizanaca (drugi je Kuzma te se zbog toga imena učestalo pojavljuju zajedno). Ime je to kršćanskog mučenika iz 3. stoljeća.

GRISOGONI – Ime je nastalo od grčkoga χρύσεος (= zlatan) i γονή (= rođenje). Latinska je inačica imena *Chrysogonus*, dok ime zapisano talijanskom grafijom glasi *Grisogono*. U kršćanskoj je tradiciji riječ o kršćanskome mučeniku.

6.1.1.4. Hebrejska imena

Preuzimanjem kršćanstva mnoga su hebrejska imena prodrila na hrvatski nacionalni prostor. Imena su najčešće preuzeta posredstvom latinskog jezika, međutim neka su preuzeta i

iz grčkoga. Ovisno o tome iz kojega su jezika preuzeta razlikuje se njihov fonološki inventar i fonološka struktura (usp. Nosić 2005.). Etimološki je značenje hebrejskih imena na hrvatskom uglavnom prevodivo rečenicom¹². Udio je hebrejskih imena u hrvatskoj antroponimiji proučio u dvama člancima Milan Nosić (Nosić 2001. i 2005.).

[IOH(?)]ANIS – [I]OH(anne) – IOH(annes) – Ime na latinskome glasi *Iohannes*, na grčkome *Ἰωάννης* i kasnije *Ἰωάννης*, nastalo je od hebrejskog *Yōhānān* što je stegnuta složenica od *Yahweh* (= Bog) i *hanan* (= smilovati se)¹³. Značenje je imena *Bog je milostiv*. Nosić navodi značenja *God is merciful, dear to God, God-given, the gift of God's mercy* (Nosić 2005:67). Ime je popularnost u kršćanskome svijetu steklo zahvaljujući evanđelistu Ivanu, najdražemu Isusovu učeniku.

IOH(ann)IS BAPTISTE – Ime *Iohannes* uz dodatak latinske imenice *baptista* (= krstitelj) od grčkoga *βαπτιστής* od glagola *βάπτω* (= umakati). Ime je popularnost u kršćanskome svijetu steklo zahvaljujući Ivanu Krstitelju, Isusovu preteči i propovjedniku.

[Michael]IS – [Micha]ELIS – MIHAELI MI(c)H(ae)L – MICHA[elis] – Ime na latinskome glasi *Michael*, na grčkome *Μιχαήλ* od hebrejskoga *Mikhā'el*. Značenje je imena *tko je sličan Bogu?* (riječ je o retoričkome pitanju na koje se podrazumijeva odgovor nitko nije sličan Bogu) od *El* (= Bog). Nosić navodi značenja *Who is like God Yahveh? Who is similar to God Yahveh?* (Nosić 2005:69). Ime je u kršćanskome svijetu steklo popularnost prema imenu arhanđela, vojskovođe nebeske vojske.

GABRIHE[lis] – Ime na latinskome glasi *Gabrielus*, na grčkome *Γαβριήλ* od hebrejskoga *Gabhri'el* od *gebher/gabhar* (= snažan čovjek) i *El* (= Bog). Nosić navodi značenja *God's man, God is powerful, mighty, God is my strenght* (Nosić 2005:67). Ime je u kršćanskome svijetu steklo popularnost prema imenu jednoga od arhanđela.

[Ma]TEVS – MAT[heus] – Ime na latinskome glasi *Matthaeus*, na grčkome *Ματθαῖος* od hebrejskoga *Mattithyāh* od *Yahweh* (= Bog) i *mattāth* (= dar). Ime znači *Božji dar*. Nosić ime izjednačava s imenom Matija te navodi značenja *Jahvin dar* ili *onaj koji je muževan* prema drugome tumačenju imena od aramejskoga *maththāi* (= hrabar, odvažan) (Nosić 2001.:80). Ime je popularnost u kršćanskome svijetu steklo zahvaljujući evanđelistu Mateju.

---

¹² *The motivation of most Hebrew names can be expressed by a clause...* (Nosić 2005:63).

¹³ Detaljnu je etimološku analizu imena *Ivan*, njegovih odraza u hrvatskome jeziku i važnost imena u Hrvatskoj obradio Domagoj Vidović u Vidović 2009.

CHR(ist)O – [Ch]R(ist)EM –CHR(ist)E – CHR(ist)I – CHR(ist)O – CHR(ist)I – [Christ]I – CHR(istu)M – Ime dolazi od grčkoga *χριστός* (= pomazanik) od glagola *χρίω* (= mazati, pomazati). Riječ je o doslovno prevedenoj hebrejskoj riječi *mashiah* (od koje dolazi hrvatska riječ *mesija*). U kršćanstvu je naslov uskrsloga i proslavljenog Isusa.

IES[vs] – IESVS – Od grčkoga *Ἰησους*, grčke prilagodbe armenskog imena *Jeshua* koje dolazi od hebrejskoga *ješahjâh* (= *Bog je spasenje/pomoćnik*). Nosić navodi značenja *Jahve je spas*, *Jahve spašava (izbavlja)*, *Jahve je zaštita* (Nosić 2001:77). Ime označuje utemeljitelja kršćanstva.

MOYSES – MOISE[s] – Ime dolazi od grčkoga *Μωϋσῆς*, od hebrejskog imena *Moshêh* koje je vjerojatno egipatskoga podrijetla (= sin) od *mšj* (= roditi). U Starome se zavjetu njegovo ime tumači prema *mashah* (= izvađen) kao *izvađen iz vode*. Nosić ime izvodi iz hebrejskoga *mōšêh* > stegnuto *mesû* (*nesû*) te kao značenje navodi *sin nepoznata oca* (Nosić 2001:80). Riječ je o židovskome vjerskom vođi i zakonodavcu.

[I]ACOBI – Ime na latinskome glasi *Iacobus*, na grčkom *Ἰακώβ* od hebrejskoh *Ya'aqōbh* (= *Bog štiti*), u Starome se zavjetu tumači kao *onaj koji drži za petu* (*Potom se pojavi njegov brat. Rukom se držao Ezavu za petu. Zato mu nadjenuše ime Jakov*. Gen. 25, 26) od *'aqebh* (= *peta*). Nosić ime tumači kao *the one who follows Yahveh's tail (heel), who holds the heel of the first child, thus the second-born* (Nosić 2005:67), ali navodi i alternativno tumačenje od *jahaqâbh* u značenju *onaj koji je nadmudrio (prevario) boga Jahvu* (Nosić 2001:78). U Starome je zavjetu riječ o praocu 12 plemena.

6.1.1.5. Imena nepoznata podrijetla

Imena nepoznata podrijetla stavljena su u posebnu kategoriju iako je Pristina vjerojatno pokraćeno narodno ime, međutim ipak je svrstano među imena nepoznata podrijetla jer je nemoguće sa sigurnošću objasniti njegovu etimologiju.

GASTICA – Ime je nepoznata podrijetla. Vjerojatno je inačica imena *Gostiha*.

PRISTI[na] – Vjerojatno je riječ o hipokoristiku imena *Pribislav*.

6.1.2 ŽENSKA IMENA

U pregledanome je korpusu samo pet ženskih imena (neka se pojavljuju u više oblika) po jedno aramejskoga, hebrejskoga, latinskoga, grčkoga i slavenskoga podrijetla.

MARTHAE – Ime dolazi od aramejskoga *martha* (= gospodarica, gospođa), to je ženski oblik od *mar*, *mara* (= gospodar). Ime je popularnost u kršćanskome svijetu steklo prema novozavjetnomu liku Lazarove sestre.

MAR(ia)E – M[ariae] – MARIE – [M]ARIE – MARIE – M[ari(a)]E – Ime dolazi od hebrejskoga *Miryam* nesigurnoga podrijetla (Egipat – *mrjmn* = *ona koju ljubi Amon* ili *mrj(t)* = *ljubljena*). Nosić ime povezuje s aramejskim *marjâm* u značenju *ona koja je jaka (uporna, uzvišena)* (Nosić 2001:79). Ime je popularnost u kršćanskome svijetu steklo prema Bogorodici, Isusovoj majci.

CE[ciliae] – Ime dolazi od latinskog imena roda (*nomen*) *Caecilius* od pridjeva *caecus*, 3 (= slijep). Ime je popularnost u kršćanskome svijetu steklo prema rimskoj mučenici iz 3. stoljeća.

HELENA – Ime dolazi od grčkog imena Ἑλένη. Matasović (Matasović 2009.) ime izvodi od pragrčkog **welenā*, od praindoeuropskog **welhl-* (= željeti). Ime je u antici popularno jer se tako zvala lijepa kraljica koja je izazvala Trojanski rat, a u našim je prostorima ime nosila slavna kraljica Jelena.

NEMIRA – Ime je slavenskoga podrijetla, s praslavenskim formantom **mirb*.

7. ETNICI I ETNONIMI

U pregledanome se korpusu nalaze četiri etnika i etnonima od kojih se dva (Slaven i Hrvat) nalaze u nekoliko pojavnica. Najčešći je etnonim *Hrvat* posvjedočen tri puta u genitivu množine. Etnonim *Slaven* posvjedočen je dva puta u genitivu množine. Jednom su posvjedočeni etnonim *Judejci/Izraelci* u genitivu množine te etnik *Nazarećanin* u nominativu jednine.

1. NAZAR[e]/N(vs)
2. IVDEO//RVM
3. HROATOR(um)
4. CRUATORUM
5. [Chroa]TORV(m)
6. SLCAVORUM
7. CLAVITNORV(m)

8. KRATICE

Kako bi se uštedjelo prostora i kako bi što više teksta stalo na određenu površinu, klesari su od najranijih vremena često određene riječi ili nastavke pokraćivali. Tako je tijekom antike i srednjega vijeka nastao čitav niz priručnika koji su autorima omogućavali upoznavanje fonda ustaljenih kratica, a čitateljima olakšavali čitanje i razumijevanje kratica. U analiziranome korpusu najveći broj kratica pripada takozvanoj skupini *nomina sacra*¹⁴. Te su kratice stigle u latinski prijevodima biblijskih tekstova s grčkoga jezika, a pretpostavlja se da su u Bibliju došli iz starijih židovskih spisa te da je u židovskim spisima zapisanim hebrejskim jezikom praksa skraćivanja imena povezanih uz vjeru iznimno razvijena. U imenima se uglavnom javljaju dvije vrste kraćenja – suspenzije i kontrakcije. O suspenziji (tj. *abbreviatio per suspensionem*) riječ je kada se u zapisu riječi izostavi nekoliko posljednjih slova, dok je o kontrakciji ili stezanju (lat. *abbreviatio per contractionem*) riječ kada se iz unutrašnjega dijela riječi izostave slova. Primjeri su suspenzije GRA, CONF(essoris), MAR(tyris) itd., a primjeri su kontrakcije D(omi)N(u)M, MI(c)H(ae)L, AP(osto)LI itd. U pregledanome su korpusu najčešće pokraćeni pridjevak *svet*, ime *Krist*, titula *svećenik* i ime *Ivan*. Pridjevak *svet* (*sanctus*) šest je puta zapisan SCI, dva puta SCS te po jednom S, SCE, SCOR. Ime *Krist* zapisano je dva puta CHRO, četiri puta CHRI te po jednom CHREM, CHRE i CHRM. Titula svećenika zapisana je kao PBR, PRB i PBS. Ime *Ivan* zapisano je IOHS, IOHM i IOHIS. Posebno je zanimljivo promotriti različite kratice za istu riječ ili isti padežni oblik. Tako je u akuzativu jednine ime *Krist* jednom zapisana CHREM, a drugi put CHRM (u prvome je primjeru riječ o miješanju sklonidbenih tipova), nominativni je oblik titule svećenika jednom zapisan PBR, a drugi puta PRB (treba pretpostaviti da je u prvome primjeru riječ o pisarovoj pogrješnoj zamjeni B i R). Ostale se kratice javljaju jedanput (D(e)I, D(omi)N(u)M N(ostri), MI(c)H(ae)L, ABBA(s), AP(osto)LI). Već je iz ranoga latiniteta učestalo kraćenje finalnoga *-m*, a katkada i vokala pred njim. Takvo je kraćenje iznimno često i u pisanju imena i titula. Primjeri su kraćenja finalnoga *-m*: DVCE(m), CLAVITNORV(m), [Chro?]ATORV(m), CRVATORV(m), [Chroa]TORV(m). Primjeri su kraćenja finalnoga *-um*: S(an)C(t)OR(um), HROATOR(um). Na jednome je mjestu posvjedočeno kraćenje geminiranoga *m* SV(m)MI.

9. TITULE

---

¹⁴ Termin *nomina sacra* preuzet je iz knjige Ludwiga Traubea *Nomina sacra: Versuch einer Geschichte der christlichen Kürzung* (Treube 1907.).

Uz gotovo je svako ime navedena titula ili pridjevak. Titule i pridjevci govore o tome tko je osoba čije je ime navedeno na natpisu bila. Najčešći je pridjevak *svet* (lat. *sanctus*) koji se pojavljuje 15 ili 16 puta (u jednome primjeru nije jasno je li riječ o *sanctus* ili o *beatus*). Pridjev se pojavljuje u sljedećim oblicima: S(an)C(t)I, [sancta]E, [S(an)]C(tv)S, [s(an)c(tu)]S, SANCTISSIME, S(an)C(t)I, S(an)C(t)OR(um), S(anctus), [sanct]E, S(an)C(t)I, S(an)C(t)E, S(an)C(t)I, S(an)C(t)I, S(an)C(t)I, S(an)C(t)I, S(an)C(t)I, [sanct]I vel [beat]I. Titula *dux* (knez) zapisana je osam puta, od toga dvaput kao knez Hrvata, dva puta kao knez Slavena i jednom kao veliki knez. Titula se pojavljuje u sljedećim oblicima: DUX HROATOR(um), DUX MAGNUS, DVCE, DVX CRVATORV(m), DVCI, DUX SLCAUORUM, DVCI, DVCE(m) CLAVITNORV(m). Titula svećenika pojavljuje se pet puta u sljedećim oblicima: PRESBITE[r], [p](res)B(yte)R, PRE[...], P(res)B(ytero)S, PR(es)B(iter). Titula *gospodara/gospodina* javlja se četiri puta, od toga jednom uz dodatak *naš*. Titula se pojavljuje u sljedećim oblicima: D(omi)N(u)M N(ostri), DOMNO, DOMNO, DOMNO. Pridjev *blažen* (lat. *beatus*) javlja se 3 ili 4 puta (jednome primjeru nije jasno je li riječ o *beatus* ili o *sanctus*) u sljedećim oblicima: B(eati), [beat]I vel [sanct]I, BEATI, BEATI. Titula evanđelista javlja se tri puta svaki put u obliku EVAGELISTA. Titula župana javlja se tri puta, svaki put drukčije zapisana: HUPPANUS, IVPPANO, IVPANVS. Titula kralja javlja se tri puta, od kojih jednom s dodatkom *salvatoris* u sljedećim oblicima: REGI, R[egis...], REGIS SALVAT[oris...]. Ostale se titule javljaju jedanput. Od njih je dio titula i pridjevaka vezan za crkvenu praksu, a dio za svjetovnu. Od crkvenih se titula i pridjevaka javljaju sljedeći: DIACON[vs], FIL[ius] D(e)I, SV(m)MI, CONF(essoris), MAR(tyris), RE[verendo] FAM[ulo], ABBA(s), AP(osto)LI. Od svjetovnih se titula javljaju PRINCEPS, COM[es] i TEPČI. Osobito su zanimljivi latinski nazivi za hrvatskog vladara. Vladar se naziva *princeps*, *comes*, *dux* i *rex*. O razlikama je u uporabi i značenju titula pisao Ivo Goldstein (Goldstein 1983.), on ističe da se *princeps* upotrebljava kada se iz nekog razloga ne želi izravno navesti vladarsku titulu te da označuje općenito prvaka i poglavara pa tako i poglavara države, ali i ističe da u Veneciji u 9. st. očito nije bilo uobičajeno hrvatske vladare nazivati *dux* (Goldstein 1983.:151). Naziv *comes* preuzet je iz franačke prakse te označava osobu s najvišom vlašću u gradu (Goldstein 1983.:152). Titula *rex* prevladava i nakon 1000. godine postaje gotovo jedina titula upotrebljavana za hrvatske vladare, međutim s obzirom na razdoblje iz kojega je analiziran korpus mnogo je češća titula *dux*.

10. JEZIČNE OSOBITOSTI

Jezično je stanje na latinskim epigrafskim spomenicima odraz tadašnjega latinskog jezika, učenosti pisara i klesara, odraz općenitih razvojnih tendencija u latinskome jeziku, međutim latinski epigrafski spomenici odraz su i hrvatskoga jezičnog stanja i to iz razdoblja iz kojeg ne postoje drugi jezični dokazi. Za povijest hrvatskog jezika osobito je važna onomastička građa jer je se u njoj često nalazi hrvatski sloj koji prodire u latinski tekst. Na epigrafskim su spomenicima vidljive mnoge značajke vulgarnoga i srednjovjekovnoga latinskoga kao odraz razvoja govorenoga latinskoga, ali i nedovoljne obrazovanosti pisara. U onomastičkoj su građi vidljive nedosljednosti u pisanju dvoglasnika *ae*. Dvoglasnik se *ae* u govornome latinskome monoftongizirao u *e* te ga pisari tako učestalo i bilježe. Nakon monoftongacije *ae* postaje samo grafijski znak te pisari često nisu sigurni kada ono što čuju kao *e* treba biti zapisano kao *e*, a kada kao *ae*, često stoga pišu *ae* i ondje gdje *e* ne nastaje monoftongacijom, međutim takvi primjeri u onomastičkoj građi nisu vidljivi. U onomastičkoj se građi nalaze dva načina pisanja dvoglasnika *ae* – kao *ae* i kao *e*, primjeri su za to: [M]ARTHA^E, ali i MARIE i CE[cilie]. Grčko se φ u latinskome prenosi kao *f* (STEFAN[ni], STEFATON), dok nema potvrda za *ph*. Grčko se θ prenosi kao *t* ([Ma]TEVS) ili *th* ([M]ARTHA^E). Grčko se χ prenosi kao *h* (MIHAELI) ili kao *ch* (MICHAELI). Hrvatsko se *h* u latinski prenosi kao *h* (HROATOR(um)) ili kao *c* (CRVATORUM, GASTICA), ali nema potvrda za prenošenje kao *ch* premda je taj način bio uobičajen pri prilagođivanju hrvatskog jezika latinskomu¹⁵, međutim latinsko se *ch* pojavljuje u dvama drugim slučajevima – kao zamjena za grčko (razni oblici imena Mihael premda se na jednome mjestu pri pisanju toga imena χ prenosi i kao obično *h* i Krist). *H* se također piše kako bi se spriječio hijat (GABRIHE[*lis*], MICHAELI). Na epigrafskim je spomenicima nedosljedno pisanje geminata, ta je nepostojanost osobito zanimljiva u pisanju geminata u hrvatskim imenima. Skok u studiji o jeziku Supetarskog kartulara iznosi teoriju da se geminiranjem suglasnika u hrvatskim riječima želi istaknuti da je prethodni slog bio naglašen (Skok 1952:237). Na epigrafskim su spomenicima imena pri čijim su zapisima bilježene geminate ime Branimir koje se javlja sa zapisanom geminatom (B[ra]NNIMERO, [Br]ANNI[mero]), ali i bez zapisane geminate (BRANIMIRI) te ime Višeslav (VVISSASCLAVO). Geminate su također zapisane u tituli župana (HUPPANUS, IVPPANO), međutim titula je posvjedočena i bez geminata (IVPANVS). Hrvatsko se *z* u latinski prenosi kao *ce* (C[ede]DRA[go]). Hrvatsko *ž*

¹⁵ Petar Skok u analizi jezika Supetarskoga kartulara ističe da se hrvatsko *h* u latinski prenosi kao *ch* te među primjerima navodi i ime Hrvat (*Chroata*) (Skok 1952:236)

prenosi se kao *z* (DRZISCLV), kao *i* (IVPPANO, IVPANVS) ili kao *h* (HUPPANUS), dok se *š* piše geminiranim *s* (VVISSASCLAVO). Hrvatsko *j* zapisuje se u latinskome kao *i* (GODEČAI). Samoglasnik *i* piše se kao *i*, ali i kao *y* (MUNCIMYR). Palatalni se lateral *lj* zapisuje kao *l* (LVBIMIRO) te u zapisu imena nema tragova utjecaja talijanske grafije (*gli* za *lj*). Hrvatsko se *đ* zapisuje kao *d*. Hrvatsko *o* zamjenjuje se u imenima s *a* (DABRVS i GASTICA) što možda svjedoči o pomaknutome izgovoru toga vokala u odnosu na današnji izgovor. Hrvatsko se *č* zapisuje s pomoću *repatog c*, lat. *c caudata* (npr. GODEČAI). Stari se samoglasnik jeri (*y*) u latinski prenosi kao dvoslov *ui* (primjer je za to grafija imena Višeslav VVISSASCLAVO koja je bila predmetom brojnih znanstvenih rasprava i polemika). Slogotvorno se *r* uglavnom piše uz popratni vokal *e*, međutim za razliku od učestale prakse pisanja slogotvornoga *r* kao *er* popratni se vokal piše nakon slogotvornoga glasa (TREPIME[ro]). Suglasnička se skupina *sl* u latinskome prenosi kao *scl* (u jednome primjeru (SLCAVORUM) dolazi do naknadne metateze *scl* > *slc*), ali postoje i primjeri u kojima se skupina *scl*- naknadno pojednostavnjuje u *cl*- (CLAVITNORUM). Pri prilagodbi narodnih imena latinskomu jeziku česta je pojava nominativa na *-o* (BRANIMIRO, LVBIMIRO), na *-us* (DABRVS, BRANIMIRI) ili *-ius* (PRIBI[me]RIVS). Međutim neka su imena u latinskome jeziku nesklonjiva (DRZISCLV, GODEČAI, [R]ASTIMIR, MUNCIMYR, DRZISCLV). U hrvatskim je imenima vidljiv fonološki inventar hrvatskog jezika tog vremena te stari formanti praslavenskoga podrijetla. U deklinaciji imena učestale su zamjene padeža (zamjene dativnoga i ablativnog oblika, npr. DUCI umjesto *duce*) te težnja unifikaciji sklonidbenih tipova (imenice se treće sklonidbe sklanjaju prema drugoj, npr. genitiv REGI umjesto *regis*, međutim katkad i obrnuto [Ch]R(ist)EM).

11. IMENA S EPIGRAFSKIH SPOMENIKA IZ IZDVOJENIH DALMATINSKIH KOMUNA

11. 1. Imena s epigrafskih spomenika iz Splita

O antroponimijskoj je građi u srednjovjekovnome Splitu detaljno pisala Marina Marasović-Alujević (Marasović-Alujević 1993. i 2003.). U doktorskoj je disertaciji obradila cjelokupnu dostupnu srednjovjekovnu antroponomastičku građu, dok je u knjizi *Hagioforna imena u srednjovjekovnome Splitu i okolici* detaljnije obradila hagioforna imena.

1. PETRI – sa zabata oltarne ograde iz crkve sv. Petra u Lučcu s kraja 11. stoljeća, uz pridjevak svet S(AN)C(T)I

2. ANDREA – sa zabata oltarne ograde iz crkve sv. Petra u Lučcu s kraja 11. stoljeća, uz pridjev svet S(AN)C(T)I
3. PETRUS – na poleđini zabata oltarne ograde iz crkve sv. Petra u Lučcu, uz imenica nećak/unuk NEPUTUS, Ž. Rapanić prevodi ime kao Petrus Neputus, shvaćajući imenicu *neputus* kao dio imenske formule, dok N. Jakšić prevodi kao Petar unuk (nećak).
4. MICHAHELI – na fragmentu iz crkve sv. Trojice, uz titulu ARC[hangelo...]
5. COSME – na arhitravu oltarne pregrade, uz ime čitljiv je završetak *-orum*, pretpostavlja se da je riječ o pridjevu *sanctorum*, zbog množinskoga oblika pretpostavlja se da je uz ime bilo navedeno i ime Damjan jer se dva imena uglavnom pojavljuju zajedno
6. DABRO – na nadvratniku iz crkve sv. Julijane s kraja 11. stoljeća, uz titulu đakona DIACONUS
7. FUSCO – na nadvratniku iz crkve sv. Julijane s kraja 11. stoljeća, uz ime zapisano je FRATER MEO
8. DOMČO – na nadvratniku iz crkve sv. Julijane s kraja 11. stoljeća, uz ime zapisano je FRATER MEO
9. IULIANAS – na nadvratniku iz crkve sv. Julijane s kraja 11. stoljeća, uz pridjev svet s(AN)C(T)A
10. LUCAS – na nadvratniku iz crkve sv. Julijane s kraja 11. stoljeća, uz svet S(ANCTI)
11. BITALIS – na nadvratniku iz crkve sv. Julijane s kraja 11. stoljeća, uz pridjev svet S(ANCTI)
12. BENEDICTI – na zabatu oltarne ograde iz crkve sv. Marije de Taurello iz druge polovice 11. stoljeća, uz pridjev svet S(ANCTI)
13. SCOLASTICE – na zabatu oltarne ograde iz crkve sv. Marije de Taurello iz druge polovice 11. stoljeća, uz pridjev sveta djevica S(AN)C(TA)E VIR(GINIS)
14. ANDREAS – na nadvratniku iz crkve sv. Julijane, uz pridjev INDIG(NUS)
15. DOMI(N)IC(US) – na nadvratniku od vapnenca na zidu samostana kod Zlatnih vrata, uz ime zapisano je nedostojan svećenik grješnik INDIGN(US) P(RES)B(YTE)R PEC(C)ATO(R)
16. MARTINI – na nadvratniku od vapnenca na zidu samostana kod Zlatnih vrata, uz pridjev blaženi BEATI
17. MARIE – na nadvratniku od vapnenca na zidu samostana kod Zlatnih vrata, uz ime zapisano je Majka Božja GENITRICIS D(E)I

18. G(REGORII) – na oltarnoj pregradi u crkvi sv. Martina iz druge polovice 11. stoljeća, uz titule sveti S(AN)C(T)IQ(UE) i papa P(A)P(AE)
19. MARTINIS – na nadvratniku crkve sv. Martina nad Zlatnim vratima iz druge polovice 11. stoljeća, uz pridjevak blažen BEATI
20. DOMINICUS – na nadvratniku crkve sv. Martina nad Zlatnim vratima iz druge polovice 11. stoljeća, uz pokraćenu titulu svećenika PBR
21. DOMINNICUS– s fragmenta kamene grede uzidanoga u kuću na Poljani Grgura Ninskoga, uz zanimanje zidara MARMURARIO
22. [MIC]HAELI ARCHANGELI – s luka zabata oltarne ograde svetišta crkve u Poljudu
23. IOHANNIS – sa sarkofaga Ivana Ravenjanina uz pridjevak grešnik PECCATOR i titulu nadbiskupa HARCIEPISCOPUS
24. PETRUS – sa sarkofaga priora Petra u peripteru splitske katedrale, uz titulu gospodina i priora DO[MINUS] ET PRIOR
25. SPALATO – sa sarkofaga priora Petra u peripteru splitske katedrale, oikonim
26. COSMEINCLITO – sa sarkofaga priora Petra u peripteru splitske katedrale, uz titule gospodina i prira D(OMIN)O PRIORI
27. IOH(ANNES) – sa sarkofaga nadbiskupa Ivana, sina Tvrdakova iz Dioklecijanove palače, uz pridjevak grešnika i titulu nadbiskupa PECCATOR ARCHIEP(II)S(COPUS)
28. TORDACATI – sa sarkofaga nadbiskupa Ivana, sina Tvrdakova iz Dioklecijanove palače, uz pridjevak gospodin DO(MI)NO
29. MARTINUS – sa sarkofaga nadbiskupa Martina, uz titulu nadbiskupa ARCHIEP(ISCOPUS)
30. LAURENITUS – sa sarkofaga nadbiskupa Lovre iz oko 1099. godine u Krstionici sv. Ivana, uz pridjevak pastir PASTOR
31. XRISTO – sa sarkofaga nadbiskupa Lovre iz oko 1099. godine u Krstionici sv. Ivana
32. FURMINUS – s oltarne ograde crkve Gospe od Zvonika s kraja 11. stoljeća, uz titulu splitskog priora PRIOR DE SPALATO
33. SPALATO – s oltarne ograde crkve Gospe od Zvonika s kraja 11. stoljeća.
34. MAGI – s oltarne ograde crkve Gospe od Zvonika s kraja 11. stoljeća, uz dodatak *s mojom ženom* CUM CONIUGE MEA
35. BITA – s oltarne ograde crkve Gospe od Zvonika s kraja 11. stoljeća, uz dodatak *s mojom drugom ženom* CUM ALI CONIUGE MEA
36. CHR(IST)I – s nadvratnika iz crkve sv. Mikule na Stagnji u Velom Varošu na prijelazu iz 11. u 12. stoljeće

37. IOHANNES – s nadvratnika iz crkve sv. Mikule na Stagnji u Velom Varošu na prijelazu iz 11. u 12. stoljeće
38. TICHA – s nadvratnika iz crkve sv. Mikule na Stagnji u Velom Varošu na prijelazu iz 11. u 12. stoljeće
39. IOH(anne)S – s oltarne ograde iz crkve sv. Mikule na Stagnji u Velom Varošu na prijelazu iz 11. u 12. stoljeće
40. PETRUS – s epitafa sa sarkofaga Petra Crnog s kraja 11. stoljeća
41. DABRUS – s epitafa sa sarkofaga Petra Crnog s kraja 11. stoljeća

11.2. Imena s epigrafskih spomenika iz Zadra

1. ANASTASIE – sa sarkofaga sv. Anastazije
2. ANASTASIE – sa sarkofaga sv. Anastazije
3. ANASTASIE – s bočne strane sarkofaga sv. Anastazije
4. PETRE – s ciborija prokonzula Grgura, uz titulu *princeps principum*
5. GREGORIUS – s ciborija prokonzula Grgura, uz titulu *princeps principum*
6. TEHODERUS – s natpisa na pilonu iz Crkve sv. Donata (sv. Trojstva)
7. MARINA — s votivnog natpisa na gredi oltarne pregrade iz crkve sv. Krševana uz dodatak *moja žena CONIUGE MEA*
8. ANANIAS AZARI[AS] – iz crkvice do istočnih gradskih vrata
9. ADRIANUS – iz crkvice do istočnih gradskih vrata
10. NATALIE – iz crkvice do istočnih gradskih vrata, s pridjevkom svet S(AN)C(T)E
11. DONAT[us] – iz crkvice do istočnih gradskih vrata
12. GABRIHIL – iz crkvice do istočnih gradskih vrata
13. MILHAHIL – iz crkvice do istočnih gradskih vrata
14. MA[rie] – sa zabata uz pridjevnik svet S(AN)C(T)E

11.3. Imena s epigrafskih spomenika iz Trogira

1. PETRUS – s nadvratnika crkve sv. Martina
2. PAULUS – s poklopca sarkofaga iz kuće Slade kod crkve sv. Petra
3. PETRUS – s kamene grede u crkvi sv. Martina
4. DABRIČA – s kamene grede u crkvi sv. Martina, uz pridjevnik supruge *eius uxor*
5. MICHAELI – s luka oltarne pregrade nepoznata podrijetla uz titulu arhandela ARCHANGELI
6. PAULO – s ulomka grede oltarne pregrade nesigurna podrijetla

7. LAUREN[TII] – s ulomka grede oltarne pregrade nesigurna podrijetla, uz pridjevnik svet S(AN)C(T)I
8. CHRISTO – s ulomka grede oltarne pregrade nepoznata podrijetla
9. STEFANUS – s dijela dovratnika nepoznata podrijetla

12. ZAKLJUČAK

Iz svega navedenoga vidljivo je da su u analiziranim zapisima imena veoma česta. Mnoga od imena nisu u potpunosti čitljiva sa spomenika te je potrebno jezično i kulturološko znanje kako bi ih se restituiralo. Mnogo je više muških nego ženskih imena što se lako može objasniti patrijarhalnošću društva. U pregledanome je korpusu 46 imena muških osoba i pet imena ženskih osoba. Najčešće su zabilježena imena domaćega podrijetla, zatim grčkoga i hebrejskoga zbog važnosti tih jezika u kršćanskoj tradiciji. Najčešća su imena svetaca, zatim vladara i velikaša te tek iznimno pripadnika puka (klesara, pisara ili svećenika). Najvećim je brojem pojavica potvrđeno ime Krist koje se pojavljuje osam puta. Ime je svaki put zapisano kraticom CHR uz padežni nastavak. Vladarska su imena najčešće narodnoga podrijetla. Na epigrafskim su spomenicima prisutna narodna imena s formantima *-mir*, *-slav*, *-čaj* i *-drag*. U pregledanome korpusu formant *-mir* potvrđen je petnaest puta, a formant *-slav* potvrđen je pet puta, oba su formanta potvrđeni u različitim oblicima te su na različite načine i u različitoj mjeri prilagođeni latinskome jeziku. U zapisima imena vidljive su mnoge značajke latinskoga jezika epigrafskih natpisa, a odraz su neobrazovanosti pisara i klesara, međutim i općenitih kolebanja u uporabi latinske gramatike i pravopisa (monoftongacije dvoglasnika, kolebanje u bilježenju geminata, miješanje padežnih nastavaka te težnja unificiranju sklonidbenih tipova). Imena su često zapisana kraticama preuzetim iz ranije strane prakse. Kristovo ime jedno je od najčešće pokraćenih imena u hrvatskoj epigrafskoj i paleografskoj građi. Usporedimo li imena na ovim natpisima s antičkim rimskim natpisima, vidljiva je promjena rimske troimenske formule (*praenomen*, *nomen*, *cognomen*) u jednoimensku, promijenjen je repertoar imena te imenska semantika¹⁶. Latinski epigrafski spomenici iz prvih stoljeća hrvatske pismenosti izniman su izvor za proučavanje najranijega hrvatskog jezičnog stanja. Onomastičkom je

---

¹⁶ Gracijela Čulić proučavajući antroponimiju s epigrafskih spomenika Boke kotorske, kaže: *Uočava se opšta pojava da nakon transformacije rimske troimenske formule (praenomen, nomen, cognomen), kognomen, odnosno nadimak, preuzima ulogu imena. Prodor hrišćanstva radikalno mijenja imenski repertoar i motivacionu semantiku. Kultovi hrišćanskih svetaca i mučenika dominantni su kao motivaciona opredjeljenja u Boki od najranijeg perioda...* (Čulić, 1996:79). Te teze uvelike se mogu primijeniti i na proučavanu hrvatsku antroponomastičku građu.

analizom epigrafskih spomenika ranih razdoblja hrvatske povijesti moguće uočiti koliko je prisutan romansko-slavenski suživot i prožimanje.

13. ZAHVALE

ahvaljujem svojoj mentorici profesorici Anđeli Frančić što me potaknula na pisanje rada, Domagoju Vidoviću s Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje na stručnim savjetima i posuđenoj literaturi, Tomislavu Galoviću s Odsjeka za povijest Filozofskoga fakulteta u Zagrebu na savjetima povezanim s prevođenjem latinskih titula u hrvatskoj historiografiji, Katarini Lozić s Odsjeka za kroatistiku Filozofskoga fakulteta u Splitu i Blanki Ceković, knjižničarki Staroslavenskog instituta na posuđenoj literaturi.

14. LITERATURA

1. Biblija <http://www.ks.hr/biblija.php?show=3>
2. Blaise, Albert. 1975. *Lexicon Latinitatis medii aevi*. Turnhout: Brepols.
3. Boisacq, Emile. 1916. *Dictionnaire étymologique de la langue grecque : étudiée dans ses rapports avec les autres langues indo-européennes*. Heidelberg, Paris: Carl Winter's Universitätsbuchhandlung, Librairie C. Klincksieck.
4. Chantraine, Pierre. 1977. *Dictionnaire étymologique grec*. Pariz: Les Éditions Klincksieck.
5. Čulić, Gracijela. 1996. *Antroponimija Boke kotorske: od prvih pisanih spomenika do kraja XIX. Vijeka*. Cetinje: Cicero.
6. Delonga, Vedrana. 1996. *Latinski epigrafički spomenici u ranosrednjovjekovnoj Hrvatskoj*. Split: Muzej hrvatskih arheoloških spomenika.
7. Delonga, Vedrana. 1997. *Ranoromanički natpisi grada Splita (predkomunalno doba splitske prošlosti)*. Split: Muzej hrvatskih arheoloških spomenika.
8. Durman, Aleksandar (ur.) 2006. *Stotinu hrvatskih arheoloških nalazišta*. Zagreb: Leksikografski zavod Miroslav Krleža.
9. Du Cange (et al.) 1883. – 1887. *Glossarium mediae et infimae latinitatis*. Niort: L. Favre. <http://ducange.enc.sorbonne.fr/>
10. Frančić, Anđela. 2002. *Međimurska prezimena*. Zagreb: Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje.
11. Frisk, Hjalmar. 1954. *Griechisches etymologisches Wörterbuch*. Heidelberg: Carl Winter Universitätsverlag.

12. Goldstein, Ivo. 1983. O latinskim i hrvatskim naslovima hrvatskih vladara do početka XVII. stoljeća. *Historijski zbornik* 36: 141 – 163.
13. Hofmann, Johann Baptist. 1950. *Etymologisches Wörterbuch des Griechischen*. München: Verlag von R. Oldenbourg.
14. *Hrvatski enciklopedijski rječnik* 2002. Zagreb: Novi Liber.
15. Ivanišević, Milan. 1981. Neobjelodanjeni ranosrednjovjekovni latinski natpisi iz Trogira. *Starohrvatska prosvjeta* 3. sv.11.: 169 – 177.
16. Ivšić, Stjepan. 1941./1942. Grafija imena kneza Višeslava na njegovoj krstionici. *Nastavni vjesnik* 27: 411 – 416.
17. Katičić, Radoslav. 1998. *Litterarum studia*. Zagreb: Matica hrvatska.
18. Kostrenčić, Marko (ur.) 1973. – 1978. *Lexicon Latinitatis medii aevi Iugoslaviae*. Zagreb: Izdanje Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti.
19. Lewis, Charlton T.; Short, Charles. 1879. *A Latin Dictionary*. Oxford: Clarendon Press.
20. Lučić, Josip. 1988. *Spisi dubrovačke kancelarije III*. Zagreb: JAZU.
21. Marasović-Alujević, Marina. 1993. *Antroponimija srednjovjekovnog Splita*. Doktorska disertacija. Zagreb: Sveučilište u Zagrebu.
22. Marasović-Alujević, Marina. 2003. *Hagioforna imena u srednjovjekovnom Splitu i okolici*. Split: Književni krug.
23. Maretić, Tomo. 1885. O narodnim imenima i prezimenima u Hrvata i Srba. *Rad JAZU* 81: 81 – 146.
24. Maretić, Tomo. 1886. O narodnim imenima i prezimenima u Hrvata i Srba. *Rad JAZU* 82: 69 – 154.
25. Matasović, Ranko. 2009. *A Reader in Comparative Indo-European Mythology*. http://www.ffzg.hr/~rmatasov/PIE_Religion.pdf
26. Niermeyer, Jan Frederik; van de Kieft, C. 1976. *Mediae Latinitatis lexicon minus*. Leiden: E. J. Brill.
27. Nosić, Milan. 2001. *Jezikoslovne studije*. Rijeka: Hrvatsko filološko društvo.
28. Nosić, Milan. 2005. Croatian names of hebrew origin. *Riječ*. God. 11., sv. 2.: 61 – 71.
29. Ostrogorski, Georgije (ur.). 1962. *Zbornik Konstantina Jirečeka II*. Beograd: Izdavačka ustanova.
30. Petricioli, Ivo. 1962. Ranosrednjovjekovni natpisi iz Zadra. *Diadora* 2: 251 – 270.

31. Popović, Ivan. 1958. Hrišćanska grčka onomastika u Hrvata. *Zbornik radova SANU* 59: 77 – 97.
32. Rapanić, Željko. 1971. Ranosrednjovjekovni latinski natpisi iz Splita. *Vjesnik za arheologiju i historiju dalmatinsku* 65 – 67: 271 – 310.
33. Rebić, Adalbert (ur.). 2002. *Opći religijski leksikon*. Zagreb: Leksikografski zavod Miroslav Krleža.
34. Rendić – Miočević, Duje. 1949. Prilog proučavanju naše ranosredovječne onomastike. *Starohrvatska prosvjeta* 3, sv. 1: 9 – 21.
35. *Rječnik hrvatskoga ili srpskog jezika* 1880. – 1976. Zagreb: JAZU.
36. Senc, Stjepan. 1910. *Grčko-hrvatski rječnik*. Zagreb: Naprijed.
37. Skok, Petar 1952. Lingvistička analiza kartulara Jura S. Petri de Gomai u Novak, Viktor; Skok, Petar *Supetarski kartular*. Zagreb: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti.
38. Skok, Petar. 1971. – 1974. *Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskog jezika*. Zagreb: JAZU.
39. Šimunović, Petar. 1985. Prvotna simbioza Romana i Hrvata u svjetlu toponimije. *Rasprave zavoda za jezik*. Knj. 10 – 11.: 147 – 200.
40. Šimunović, Petar. 2009. *Uvod u hrvatsko imenoslovlje*. Zagreb: Golden marketing – Tehnička knjiga.
41. Traube, Ludwig. 1907. *Nomina sacra: Versuch einer Geschichte der christlichen Kürzung*. München: Beck
42. Vidović, Domagoj. 2009. Prilog proučavanju odraza svetačkog imena *Ivan* u hrvatskoj antroponimiji. *Rasprave Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje* 35: 347 – 364.
43. Walde, Alois. 1955. – 1956. *Lateinisches etymologisches Woerterbuch* 1 – 4. Heidelberg: Carl Winter's Universitaetsbuchhandlung.
44. Zimmermann, August. 1915. *Etymologisches Wörterbuch der lateinischen Sprache: Hauptsächlich bestimmt für höhere Schulen und für klassische Philologen*. Hannover: Hahn.

15. SAŽETAK

Ana Mihaljević

Onomastička analiza imena na latinskim epigrafskim spomenicima prvih stoljeća hrvatske pismenosti

U radu se analiziraju imena s epigrafskih spomenika iz sjeverne i srednje Dalmacije te južne Bosne. U prvome je dijelu rada donesen popis imena s obzirom na prostorni smještaj, doneseni su osnovni podatci o lokalitetu na kojemu se spomenik nalazi, uz svako je ime navedena titula ili pridjevka. Komentirana je grafija imena i titule ili pridjevka. U drugome su dijelu rada imena razvrstana po skupinama, doneseni su statistički podatci o njihovoj učestalosti i grafiji. Antroponimi su zatim etimološki i etiološki analizirani. Slijede poglavlja o etnicima i etnonimima i kraticama koje su upotrebljavane pri zapisivanju imena i titula. Titule su analizirane u posebnome poglavlju. Komentirane su značajke jezika vidljive u onomastičkoj građi, istaknuta je važnost za jezična i kulturološka istraživanja. Zatim su navedena imena s epigrafskih spomenika u Splitu, Trogiru i Zadru, ali ona nisu bila predmetom iscrpnije analize, nego se donose kako bi se omogućio cjelovitiji uvid u cjelokupnu onimijsku građu s epigrafskih spomenika. Na kraju rada zaključuje se da su u analiziranim zapisima imena veoma česta. Mnogo je više muških nego ženskih imena što se lako može objasniti patrijarhalnošću društva. Najčešće su zabilježena imena domaćega podrijetla, zatim grčkoga i hebrejskoga podrijetla zbog važnosti tih jezika u kršćanskoj tradiciji. Najčešća su imena svetaca, zatim vladara i velikaša te tek iznimno pripadnika puka. Vladarska su imena najčešće narodnoga podrijetla. U zapisima imena vidljive su mnoge značajke latinskoga jezika epigrafskih natpisa, a odraz su neobrazovanosti pisara i klesara, međutim i općenitih kolebanja u uporabi latinske gramatike i pravopisa (monoftongacije diftonga, kolebanje u bilježenju geminata, miješanje padežnih nastavaka te težnja unificiranju sklonidbenih tipova). Imena su često zapisana kraticama preuzetim iz ranije strane prakse. Usporedimo li imena na ovim natpisima s antičkim rimskim natpisima, vidljiva je promjena rimske troimenske formule (*praenomen, nomen, cognomen*) u jednoimensku, promijenjen je repertoar imena te imenska semantika. U radu se pokazuje da su latinski epigrafski spomenici iz prvih stoljeća hrvatske pismenosti izniman izvor za proučavanje najranijega hrvatskog jezičnog stanja.

Ključne riječi: latinski epigrafski spomenici, onomastika, antroponimi, etnici, etnonimi

16. SUMMARY

Ana Mihaljević

Onomastic Analysis of Names on Latin Epigraphic Monuments from the First Centuries of Croatian Literacy

Names from epigraphic monuments from northern and middle Dalmatia and southern Bosnia are analysed in this paper. In the first part of the paper names are listed according to

the geographic position of their locality. Basic data is given on each of these localities. Names are recorded with title or epithet if any. Orthographic characteristics of names, titles and epithets are commented on.

In the second part of the paper names are divided into groups (categories) and statistic data on their frequency of occurrence and orthography are given. The etymology and etiology of anthroponyms are analysed. Paragraphs on demonyms, ethnonyms and abbreviations used for notation of names and titles follow. Titles are analysed in a separate paragraph. The language features are commented on and their importance for the research of language and culture is stressed. Names from epigraphic monuments in Split, Trogir and Zadar are mentioned, but they are not analysed in detail as they are given only to enable a more complete insight into the onymic data from epigraphic monuments.

In the end the author concludes that in the analyzed texts names occur very often. Male names occur much more frequently than female names. This can be easily explained by the male domination in traditional societies. The names of Slavic origin occur most often, followed by the names of Greek and Hebrew origin due to the importance of these languages in Christian tradition. These are most frequently the names of saints, then rulers and aristocrats and only exceptionally common people.

Names of rulers are most often of Slavic origin. In the notation (orthography) of the names one can notice many characteristics of the Latin language of epigraphic monuments, which reflect the lack of education of writers and stone-cutters, as well as general instability in the use of Latin grammar and orthography (monophthogation of diphthongs, variation in the recording of gemminates, mixing of case endings as well as the inclination towards unification of declensional types). Names have often been abbreviated and these abbreviations have been taken over from earlier foreign practice.

If we compare the names on these monuments with Roman inscriptions, we can notice that the Roman three name formula (praenomen, nomen, cognomen) has been changed into a one name formula and that the repertoire of names and name semantics have been changed.

This paper shows that the Latin epigraphic monuments from the first centuries of Croatian literacy are an important source for the study of the oldest Croatian language layer.

Key words: Latin epigraphic monuments, onomastics, anthroponymy, demonyms, ethnonyms

Ana Mihaljević

Životopis

Rođena sam 3. svibnja 1989. u Zagrebu. Završila sam klasično odjeljenje u Osnovnoj školi Josipa Jurja Strossmayera u Zagrebu i Klasičnu gimnaziju u Zagrebu. Tijekom školovanja sudjelovala sam na nizu državnih natjecanja (grčki, hrvatski, latinski i matematika). Na državnom sam natjecanju iz hrvatskoga u drugome razredu osvojila prvo mjesto, a u četvrtome drugo, a na državnim sam natjecanjima iz latinskoga bila državnom prvakinjom u trećemu i četvrtomu razredu. U Klasičnoj gimnaziji proglašena sam maturanticom generacije 2006./2007. Iste sam godine bila prva na prijamnome ispitu na Filozofskome fakultetu. Četvrta sam godina studija latinskoga jezika i rimske književnosti te kroatistike. Prosjek mi je ocjena dosad položenih ispita 4,97. Stipendistica sam Grada Zagreba. Demonstratorica sam Odsjeka za klasičnu filologiju u knjižnici Filozofskog fakulteta. Tijekom studija tri sam puta sudjelovala na latinističkim radionicama u sklopu skupa *Colloquium Marulianum* u Splitu. Tečno govorim engleski, njemački, španjolski i talijanski, a poznajem osnove francuskoga i novogrčkoga. Posebni su mi interesi onomastika, povijest jezika, staroslavenski, standardologija i normativistika, generativna sintaksa, vulgarni i srednjovjekovni latinitet te latinska epigrafija.